

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
ȘI PROTECȚIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

ORGANISMUL INTERMEDIAR
REGIONAL PENTRU POS DRU
REGIUNEA BUCUREȘTI-ILFOV

Fundația Culturală Delta
www.deltaf.org

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 - 2013
“Investește în oameni!”

STEREOTIPURI CULTURALE DE GEN (2)

RAPORT DE CERCETARE CALITATIVĂ

Focus-grupuri

Proiect ID 63272 “Și noi vrem să muncim. Accesul femeilor pe piața muncii”

Regiunea București - Ilfov și regiunea S-V Oltenia

Cercetare realizată de CPE - Centrul Parteneriat pentru Egalitate

Septembrie 2012

CUPRINS

A.	OBIECTIVELE CERCETĂRII	3
B.	METODOLOGIE	3
C.	PARTICIPANȚI	4
	Caracteristici socio-demografice ale participanților	
D.	REZULTATE DETALIAATE ALE CERCETĂRII	
D.1	Activități desfășurate zilnic – descrierea unei zile obișnuite	5
D.2	Stereotipuri și discriminări cu care se confruntă femeile în diverse domenii (viața de familie/cuplu, viața profesională, reprezentarea în politică, poziții de conducere, portretizarea în mass media etc.)	12
D.3	Sfaturi pentru viață primite/auzite și date pentru fete și băieți	26
D.4	Realizarea în viață pentru femei și bărbați	33
D.5	Impactul sesiunilor de sensibilizare organizate de către Fundația Culturală Delta	36
E.	CONCLUZII	41
	ANEXE: Ghidul de interviu pentru focus-grupuri	47

A. OBIECTIVELE CERCETĂRII

Obiectiv general:

Surprinderea impactului implicării în activitățile desfășurate în cadrul proiectului ID 63272 “Și noi vrem să muncim. Accesul femeilor pe piața muncii” a participanților la focus-grupuri, din perspectiva atitudinilor și stereotipurilor culturale ale acestora față de femei.

Obiective specifice:

- Identificarea preocupărilor și activităților zilnice desfășurate predominant de femei și cele desfășurate predominant de bărbați;
- Identificarea percepțiilor participanților cu privire la stereotipurile și discriminările cu care se confruntă femeile în diverse domenii: viața personală, viața profesională, sistemul de educație, luarea deciziei, viața politică, mass media;
- Identificarea percepțiilor respondenților cu privire la modele de comportament asociate femeilor și bărbaților;
- Identificarea percepției respondenților cu privire la atribute/ caracteristici feminine și atribute/ caracteristici masculine;
- Identificarea unor aspecte de gen legate de conceptul de “realizare în viață” a femeilor, respectiv a bărbaților.
- Explorarea opiniilor și cunoștințelor participanților privind conceptele egalității de șanse și discriminării, precum și privind informațiile furnizate în cadrul sesiunilor de sensibilizare pe tema egalității de șanse desfășurate de către Fundația Culturală Delta în cadrul proiectului ID 63272 “Și noi vrem să muncim. Accesul femeilor pe piața muncii”

B. METODOLOGIE

Cercetarea calitativă derulată în cadrul acestui proiect a presupus realizarea a **8 focus-grupuri: 4 în București și 4 în regiunea Sud-Vest Oltenia** (Târgu Jiu și comuna Bustuchin).

Persoanele prezente la focus-grupuri au fost selectate dintre participanții la sesiunile de sensibilizare pe tema egalității de șanse între femei și bărbați, desfășurate anterior de către Fundația Culturală Delta în cadrul proiectului ID 63272 “Și noi vrem să muncim. Accesul femeilor pe piața muncii”. Majoritatea persoanelor prezente la focus-grupuri lucrează în cadrul unor instituții publice, autorități publice centrale și locale, însă au fost prezenți și reprezentanți ai societății civile. Componenta grupurilor a fost mixtă din punct de vedere al genului, la cele 8 focus-grupuri participând atât femei cât și bărbați, deși regăsim o pondere mai mare a femeilor (vezi componenta detaliată mai jos).

Fiecare focus-grup a avut **10 participanți** și a durat aproximativ **120 de minute**.

Pe parcursul derulării discuțiilor de grup, informațiile au fost **înregistrate audio** pentru a se putea realiza ulterior o analiză de conținut exhaustivă. Datele rezultate au fost grupate în funcție de teme în vederea atingerii obiectivelor cercetării și pentru stabilirea unor concluzii și recomandări specifice.

C. PARTICIPANȚI

Caracteristici socio-demografice ale participanților

BUCUREȘTI - ILFOV	S-V OLTENIA
<ul style="list-style-type: none"> • 40 participanți (38 femei și 2 bărbați) • vârste cuprinse în intervalul 23-64 ani, cu o medie de 39,8 ani • 27 dintre ei sunt căsătoriți (24 au copii), 10 sunt necăsătoriți, 2 divorțați (cu copii), 1 persoană este văduvă cu copil • ocupații: funcționari din administrația publică centrală și locală (Primărie, Prefectură, DGASPC, Direcția de Statistică, AJOFM, ITM, Inspectoratul de Poliție, Direcția Locală de Evidență a Persoanelor, Camera Deputaților, Agenția Națională pentru Sport și Tineret), reprezentanți ONG 	<ul style="list-style-type: none"> • 40 participanți (24 femei și 16 bărbați) • vârste cuprinse în intervalul 31- 52 ani, cu o medie de 39,3 ani • 34 dintre respondenți sunt căsătoriți, 29 au copii (între 3 și 22 ani), 4 sunt necăsătoriți, 2 persoane divorțate • ocupații: funcționari din administrația publică locală (Primărie, Prefectură, Direcția Comunitară Județeană de Evidență a Persoanelor, DGASPC), reprezentanți ONG
TOTAL	
<ul style="list-style-type: none"> • 80 participanți (62 F, 18 B) • vârste cuprinse în intervalul 23-64 ani cu o medie de aproximativ 39 ani 	

- **61** dintre ei sunt **căsătoriți (53 au copii)**, **14** sunt **necăsătoriți**, **4 divorțați (2 dintre ei au copii)**, **1** persoană este **văduvă**.

D. REZULTATE DETALIAATE ALE CERCETĂRII

D.1 Activități desfășurate zilnic – descrierea unei zile obișnuite

Pentru a înțelege modul în care se derulează o zi obișnuită a participanților, aceștia au fost rugați să o descrie, cu toate reperatele de timp. Scopul acestei întrebări a fost acela de a identifica rolurile pe care și le asumă în general participanții și participantele în familie, cu specificul dat de situația familială.

La focus-grupurile organizate în regiunea București – Ilfov, în majoritatea situațiilor există elemente comune puternice în cazul participantelor femei, mai ales în ceea ce privește femeile care au unul sau mai mulți copii minori, dependenți. În cazul acestora, zilele descrise sunt foarte asemănătoare din punct de vedere al activităților realizate, majoritatea participantelor răspunzând în termeni aproape identici. Astfel, reperatele unei zile obișnuite, care trebuie să fie în mod obligatoriu bifate, sunt: trezirea devreme (în cele mai multe cazuri), pregătirea pentru serviciu și pregătirea copiilor pentru grădiniță/școală (masa de dimineață, îmbrăcat etc.) - în cazul persoanelor cu copii, activități gospodărești înainte de plecarea la serviciu, ducerea copiilor la grădiniță/ școală - persoanele cu copii, desfășurarea programului de serviciu, aducerea copiilor acasă, implicarea în activități legate de gospodărie (gătire, spălat, curățenie, călcat), activități cu copiii (teme, joacă, plimbări), baia copiilor, pregătirea pentru somn.

"Mă trezesc la 6.20 în fiecare dimineață. Pregătesc ghiozdănelul copilului ca să-l duc la grădiniță...Pregătesc repede un mic dejun, dacă mi-e foame mănânc, dacă nu, să mănânce băieții, adică soțul și copilul (...) La 4.30, 5 fără 5 cel mai târziu îmi i-au copilul din grădiniță, e ultima oră când pot să-l iau. Ajung acasă, îl spălăm, îl pregătim - mai ia așa un desert niște fructe, și ieșim afară la joacă. Dacă e o zi urâtă, ne distrăm în casă – plastelină, acuarele, poezii, citim povești etc. Pun mașina în priză dacă este cazul, pregătesc ceva de mâncare că se face seară, menționez că gătesc de 3 ori pe săptămână, cel mai mult sâmbăta, dar și în cursul săptămânii, știți cum e cu copii. În jur de 7.30 e ultima masă, băița la copil, eu îmi pregătesc treburile pentru a doua zi, dacă mai avem facturi sau muncă ce pot să fac pentru a doua zi ce sunt urgente, dacă nu am nicio urgență, calc, spăl, trebăluiesc prin casă sau îmi petrec timp cu copilul, ca să nu-l las pe el să se joace singur sau să picteze de fiecare dată singur și pe la 9.30 culc copilul. Eu întotdeauna mă culc după 11.30, că nu-mi ajunge timpul niciodată. Și cam atât, că în intervalul de la 9 la 11.30 trebăluiesc prin casă, cam asta fac."

"Deci la ora 6 mă trezesc, pregătesc micul dejun (...) Pregătesc (copilul) cu tot, îi las lucrurile de îmbrăcat, pachetul cu micul dejun (...), i-l las pe masă, ia micul dejun în jur de 8, într-adevăr mă ajută și soacra mea care apare la noi în funcție de treburile pe care le are la ea acasă (...) Acasă când ajung, am intrat la ora 5 – 5.15 pe ușă, sunt anunțată că am avut temă și am făcut-o la, sau mai avem nevoie de ajutor la, sau vino să vezi și să corectezi că am făcut o ciornă la română..În general își face temele până la un moment singurel, și mai solicită un pic de ajutor și din partea mea. De la ora 6-7 ieșim puțin în parc (...) La 7.30 cel târziu (intrăm) în casă, pregătire de a doua zi, cu preparare de hrană și tot ce ține de gospodărie. În jur de ora 11, nu depășesc ora 11, îmi închei ziua."

"Ziua mea – bineînțeles la 6 (...), îmi fac duș, mă pregătesc, între timp îmi dau drumul la filtru, fac cafeaua, la 6.45 trezesc băiatul, la 7.30 trebuie să fie în clasă, nu mai mănâncă acasă, că el stă foarte puțin la școală (...), deci doar de îmbrăcat, spălat pe ochi, îl duc la școală, după care la serviciu (...) tot așa, la 4 fix direct acasă, că e copilul și nu face teme fără mine, la 5 fără ceva sunt acasă, îi pun să mănânce ceva copilului, că nici asta n-o face fără mine, deci masa de seară, cina cum ar veni mă așteaptă pe mine (...) lecții, că deja am intrat destul de serios. Dacă mai avem timp ieșim afară (...) am terminat și cu băița și cu ultima masă - un lapte cu cereale sau ceva ușor ce mănâncă el și după aceea (...) Ce nu am reușit să fac în timpul ăsta (...), deci absolut tot, de la călcat până la așa, le fac după ce adoarme el. Asta e ziua mea mai ales acuma de când cu școala, asta e situația, trebuie. La culcare... nu se știe ora."

În cazul femeilor cu copii minori dependenți, apare drept evidentă completa absență a timpului pentru nevoile proprii și dedicarea întregului buget de timp disponibil, în afara serviciului, copilului și nevoilor acestuia (hrană, școală, teme, curățenie, spălat). Din descrierile femeilor aflate în această categorie, figura soțului/partenerului de viață lipsește aproape cu desăvârșire, nu numai din perspectiva împărțirii responsabilităților legate de creșterea, îngrijirea și educarea copiilor, ci și din perspectiva comunicării în cuplu. Momentele de intimitate, de comunicare în cuplu par a fi inexistente în viața acestor femei după apariția copiilor; acestea nu menționează nicăieri în descrierea zilei obișnuite o astfel de componentă, oricât de minoră, de relaționare cu partenerul de cuplu. Din analiza tuturor descrierilor, pare că relația de cuplu este suspendată, pusă între paranteze în perioada creșterii copiilor, căci mențiuni despre partener apar în descrierile femeilor căsătorite fără copii sau a femeilor necăsătorite, care au un partener stabil, apoi se mai regăsesc în cazul femeilor cu copii mari, care au depășit vârsta puternicelor dependențe.

În unele cazuri, mamele percep copiii drept dependenți până târziu și continuă să îi trateze ca atare, asumându-și în continuare, vis-a-vis de aceștia, rolul de îngrijire: *"...a mai survenit și un divorț. Copilul stă când la mama, când la tata, când la mama. Nu e tocmai copil, are 28 de ani, dar are nevoie de mama." (participantă focus grup 2), "...acasă este copilul, care fiind acum în clasa a 9-a pleacă la școală la ora 13.30 și trebuie să vedem ce vrea să mănânce, pentru că dacă nu îi dau să mănânce, nu va mânca niciodată singur."*

În alte situații, după ce copiii au crescut și nu mai au în aceeași măsură nevoie de îngrijire, rolurile sunt transferate către animale, iar ritualurile se repetă în raport cu acestea: *"Mă trezesc înaintea ceasului, pe la 6, obligată să ies cu câinele afară, pentru că băiatul meu, deși are aproape 23 de ani și el a adus cățelul, nu se implică deloc în creșterea sa (...) trebuie să ies cel puțin 2 ore pe zi afară cu câinele. Și dimineața când ies cu el afară trebuie să stau vreo trei sferturi de oră și apoi să vin cu el în casă, să îl spăl, să îi dau să mănânce, e ca un membru al familiei și nu pot să plec până nu aranjez câinele." (participantă focus grup 3), "Îmi pregătesc copiii, am uitat să vă spun că am două pisici și doi căței în casă, nu mai spun de ăia de pe lângă bloc (...) Îmi iau copilașii, plec la plimbare cu ei, cei doi copilași cu patru piciorușe, facem o plimbarică, ne întoarcem acasă. Eu, dacă stau numai cu soțul, fata stă separat, nu mai avem atâtea probleme. Dau mâncare la copilași).*

Soții/partenerii/tații copiilor sunt în mică măsură sau deloc menționați drept parteneri în viața privată, cu roluri complexe asumate. Astfel, când sunt menționați, aceștia sunt prezentați drept recipienți ai activităților de îngrijire (*"pregătesc repede un mic dejun...să mănânce băieții, adică soțul și copilul"*).

În cazul bărbaților prezenți la focus grupuri, aceștia menționează, în raport cu activitățile pe care le desfășoară și care le revin în gospodărie, numai făcutul ceaiului, cafelei și a micilor cumpărături zilnice.

"...în general, e o chestie simpatică, în timpul săptămânii eu sunt ăla care pregătesc ceaiul și în weekend soția"

"...după care mă îndrept la piață, mai cumpăr câte ceva, mă întorc acasă..."

"Eu fac cafeaua în casă de dimineață întotdeauna, asta e sarcina mea."

În unele cazuri, această distribuire a sarcinilor poate să fie percepută drept nedreaptă sau dezechilibrată de către femeii, însă nu pare să fie ceva care ar

putea fi obiect de negociere în cuplu, în familie. Normele sociale care pun în sarcina femeilor toate responsabilitățile legate de familie și de casă reies drept loc comun, general acceptat din intervențiile unei participante necăsătorite: *"...repet, neavând copil, neavând soț, îmi permit să mă ocup numai de mine", "ca majoritatea femeilor, mie îmi revine să duc copilul la grădiniță, pentru că "tu știi mai bine cum și ce să faci", ăsta e pretextul"*.

Excepțiile de la regulă, prin raritatea lor, dobândesc importanță, devin menționabile: *"...și apoi vin și ei acasă, soțul, băiatul...le așez masa, dar dacă eu fac altceva, își pun masa și singuri...nu mă deranjează"* (participantă focus grup 3), În cazul uneia dintre participante, faptul că soțul și băieții ei, de 16 și 8 ani, își încălzesc singuri hrana sau își pun singuri de mâncare în farfurie este considerat un exemplu de independență, chiar dacă mama rămâne aceea care gătește, face curățenie, spală și calcă: *"...de băieți nu mă mai ocup, pentru că nu-mi place să fie foarte mămoși și i-am lăsat să fie mai independenți un pic (...) seara se adună trupele pe-acasă, soțul vine și el de la muncă, băiatul de pe afară, toți, își pun de mâncare singurei, deci v-am zis eu i-am educat ca să zic așa"*.

Se poate concluziona faptul că programul cel mai încărcat revine femeilor căsătorite și cu copii. Acestea sunt responsabile cu majoritatea sarcinilor domestice, precum gătitul, călcatul, spălatul, curățenia și îngrijirea copiilor. Bărbații sunt în mică măsură percepuți drept parteneri reali în viața de familie, cu care femeile pot împărți rolul de părinte, aceștia ocupându-se de activități precum făcutul cafelei și al ceaiului, micile cumpărături etc.. Timpul personal pare să lipsească pentru cele mai multe dintre respondentele cu copii: sarcinile acestora în gospodărie încep foarte devreme dimineața și se sfârșesc noaptea târziu, o parte dintre ele fiind realizate după ce copilul a adormit. Majoritatea femeilor cu copii nu menționează deloc, în bugetul zilei, un timp pentru sine; din cumularea istoriilor de viață ale participantelor, pare că timpul pentru sine există numai în ciclurile de viață de dinaintea apariției copiilor și de după depășirea vârstelor la care copiii sunt puternic dependenți de mamă, în unele cazuri dependența menținându-se până foarte târziu.

În cazul focus-grupurilor organizate în regiunea SV Oltenia, situația nu este semnificativ diferită. Astfel, **reperle unei zile obișnuite**, menționate de către participanți sunt:

- trezirea devreme (în cele mai multe cazuri);
- pregătirea pentru serviciu și pregătirea copiilor pentru grădiniță/școală (masa de dimineață, îmbrăcat etc.) - în cazul persoanelor cu copii;
- activități gospodărești înainte de plecarea la serviciu;
- ducerea copiilor la grădiniță/ școală, în cazul persoanele cu copii;

- desfășurarea programului de serviciu;
- aducerea copiilor acasă;
- implicarea în activități legate de gospodărie (gătit, spălat, curățenie, hrănirea animalelor din curte în cazul persoanelor care locuiesc la țară)/ familie (comunicare, masa împreună)/ copii (teme, joaca, plimbări) și/ sau activități recreative/ de relaxare;
- pregătirea pentru somn.

Observăm că aceste activități **se diferențiază semnificativ mai ales în funcție de gen dar și de structura/ componența familiei:**

- **majoritatea treburilor gospodărești**, atât înainte, cât și după servicii – pregătirea micului dejun, gătit, curățenie - sunt **realizate de către femei**

"Mă trezesc la ora 6, pregătesc micul dejun și tot ce trebuie pentru copil, servicii până la 4-5, apoi cumpărături"

"Trezirea la ora 6, pregătesc micul dejun pentru copil și soț, duc copiii la școală, servicii, acasă"

"Trezirea la ora 6, pregătesc micul dejun pentru fetița mea, servicii, acasă fac cumpărături când e nevoie, pregătesc mâncarea pentru familie, apoi mă relaxez la TV, vine fata de la școală, îi pregătesc mâncarea, seara ne reunim toată familia"

"...treburile casei...și acestea trebuie făcute, suntem soții, suntem mame"

"Ajung acasă, curățenie, mâncare, tot tabietul"

"Acasă îmi aștept soțul să mâncăm, cumpărături, gătesc, fac curat..."

"Acasă, aceeași rutină: mâncare, curățenie – treburi zilnice"

"Trezirea la ora 7, discuții cu soțul, treburi în gospodărie, curățenie, mâncare"

- **femeile cu copii** sunt cele care se ocupă, în majoritatea cazurilor, cu activități legate de **îngrijirea acestora**, de la pregătirea micului dejun, dus la grădiniță sau școală, pregătirea lecțiilor

"Trezirea la ora 7, pregătesc fata pentru grădiniță, soțul o duce la grădiniță, servicii, uneori iau fata de la grădiniță, alteori o ia soțul, ne jucăm, fac curățenie, mâncare, apoi, la ora 10 somn"

"Dacă fata are nevoie și o pot ajuta, o ajut la lecții"

"Acasă, teme cu cei doi copii, până seara.."

- femeile care locuiesc la țară se ocupă, în afara treburilor gospodărești obișnuite și de hrănirea și îngrijirea animalelor din curte. Percepția acestora este că locuirea la țară presupune și mai multă muncă, comparativ cu locuirea la oraș. Lucrurile par și mai complicate în cazul unei respondente care locuiește la țară și este mamă singură.

"De când mă trezesc, numai muncă, muncă la prima oră, la servicii muncă 8 ore, când ajung acasă, tot muncă...noi fiind la țară muncim în continuu"

"Trezire la 6 sau 7, pregătesc masa, hrănesc animalele, apoi, de la 4, pregătesc mâncarea pentru seară sau pentru a doua zi, hrănesc animalele, grădină, de spălat dacă e nevoie.."

"Programul meu este și mai încărcat fiind singură cu doi băieți, mă trezesc la 6.30, pregătesc micul dejun pentru copii, serviciu de la 8 la 16, apoi acasă, fiind la țară și singură, treburi gospodărești, teme cu copiii, mâncare..mă relaxez la TV"

- **majoritatea respondenților bărbați, în special cei singuri, dar chiar și cei care au o familie sunt mult mai puțin sau deloc implicați în treburile gospodărești.** Respondenții singuri par să dețină mai mult timp pentru activități recreative.

"Merg la serviciu, apoi ies în oraș cu prietenii" (respondent singur)

"Mă trezesc la ora 5, la 7 încep serviciul, până la ora 16, după care mă plimb prin oraș, fac cumpărături, citesc, în special presa pe internet și mă uit la emisiuni politice"

"Mă trezesc, beau un ceai, serviciu, acasă, dacă mai am timp mai fac ceva prin curte, dacă nu mă uit la televizor"

- există și **respondenți bărbați, cu familie și copii care se ocupă de ducerea sau aducerea copilului de la grădiniță sau școală, pregătirea micului dejun, cumpărături;** aceste activități par mai degrabă izolate, în **funcție de context** sau sunt legate mai mult de joaca cu copilul și mai puțin de îngrijirea acestuia. În cazul bărbaților care locuiesc la țară sunt menționate unele activități care țin de curte și îngrijirea animalelor. Se remarcă faptul că respondenții bărbați dispun de mai mult timp (în comparație cu respondentele femei) dedicat unor activități de relaxare, cum este privitul la televizor.

"Când sunt acasă pregătesc eu micul dejun, am grijă de copii – îi duc la școală, după care merg cu ei în parc, iar în timpul liber citesc, navighez pe internet"

"Mă trezesc la ora 7, mă joc cu fetița mea, merg la serviciu, acasă stau cu fata până vine soția sau bona"

"Iau fata de la școală..."

"Mă trezesc la 7 și 10, hrănesc animalele din gospodărie, apoi servici, acasă TV..."

"La 6.30 trezire, la 8 la serviciu, înainte de serviciu, un mic ajutor dacă e ceva care nu poate să rezolve soția, sau, dacă chiar e nevoie să fac ceva, mă trezesc mai de noapte...după serviciu sunt foarte obosit, mă culc...o ajut pe soție când am timp sau în weekend-uri, mai dau și cu sapa, dau și cu mătura"

- se remarcă, mai ales la femei, **lipsa timpului liber acordat relaxării și, mai ales, propriei persoane.** Timpul liber rămas la dispoziție este petrecut citind, urmărind emisiuni la televizor sau făcând plimbări. De asemenea, în cazul respondenților cu copii, pare limitat și timpul acordat acestora, fiind puține mențiuni legate, de exemplu, de jocul cu copiii.

"Când ne mai permitem mergem la iarbă verde cu prietenii"

"Cu colegii de birou ne petrecem mult mai mult timp decât cu familia"

"Seara, dacă mai am timp citesc și aștept weekend-urile, să pot să mai fac mișcare, să mă plimb, să citesc, să mă ocup de copii mai bine"

"Dacă apuc o jumătate de oră să mă uit la TV"

"Mai văd câte un film, o emisiune de divertisment, așa, când și când"

"În weekend poate mai plec pe undeva, dar depinde de situație"

- chiar în cazul în care există ajutor în gospodărie din partea unor alți membri ai familiei, se remarcă faptul că tot femeia este cea care pregătește masa:

"Nu facem nimic acasă, că are cine, fac socrii...acasă eu pregătesc masa, soțul se uită la TV"

- se remarcă și faptul că respondentele par să își asume în mod firesc atribuirea treburilor gospodărești, datorită faptului că sunt femei, acest lucru fiind chiar exprimat în mod evident în cazul unei participante:

“...treburile casei...și acestea trebuie făcute, suntem soții, suntem mame”

D 2 Stereotipuri și discriminări cu care se confruntă femeile în diverse domenii (viața de familie/cuplu, viața profesională, reprezentarea în politică, poziții de conducere, portretizarea în mass media etc.).

În cazul focus-grupurilor organizate în regiunea București-Ilfov, participanții au identificat situații de discriminări cu care se confruntă femeile, în special în viața profesională.

În opinia unei respondente, multe dintre stereotipurile existente sunt conectate în mod direct cu profesiile asociate femeilor și profesiile asociate bărbaților, nu în puține cazuri această separare fiind evidentă și restrictivă.

”Eu însămi am fost discriminată, am vrut să fac școala de aviație și mama...ferească sfântul, ce să cauți tu acolo, aia e meserie de fete? Te duci la Teologie pe asistență socială...am făcut o paralelă, bine mamă, dar eu tot cu visul ăla am rămas.”

Mai mult, în unele situații o parte dintre respondenți subliniază faptul că bărbații au șanse mai multe de a fi promovați, de a avansa în carieră, comparativ cu femeile. Chiar și atunci când doresc să se pregătească, să evolueze în carieră, să avanseze în funcție, femeile și traseul lor profesional par a fi determinate de recomandarea unui bărbat.

”În general, chiar pe serviciul meu sunt foarte puțini băieți per ansamblu într-o Direcție generală pe asistență socială, să știți că întotdeauna băieții, am văzut și am testat-o, au avut mult mai mari șanse de promovare și de avansare ca funcție decât fetele.”

”Chiar dacă ești foarte bun și chiar am făcut supervizare foarte multă, eu nu am dreptul să-l iau în funcție, pentru că trebuie să fii recomandată de un bărbat. Care bărbat? Că sunt foarte puțini. E foarte greu, nu zic că nu sunt șanse, sunt, dar e foarte greu, e o realitate în orice domeniu (...) mai trist, dar e un adevăr, mi l-a confirmat foarte multă lume și l-am testat și l-am verificat, dacă nu ești recomandată de un bărbat, stai acolo în banca ta, poți să faci tu și la Oxford, și doctorat.”

O participantă subliniază și tendința ca, pentru anumite tipuri de activități, să fie ales un bărbat, în cazul în care cel care ia decizia este tot un bărbat. Nu este

surprinzător că bărbații sunt în mai mare măsură promovați, în situația în care bărbații au oricum acces la activități pentru care femeile nu sunt considerate a fi potrivite. De asemenea, participanții menționează, în mai multe rânduri, și situații de discriminare multiplă, în care nu numai genul, ci și vârsta sunt bazele unor decizii discriminatorii. Limitări pe baza sexului sunt evidente și la angajare, când se consideră din start că anumite poziții sunt numai pentru bărbați. Chiar și atunci când accesul nu este restricționat femeilor, susține o participantă, vor exista elemente de diferențiere. Deci "chiar dacă angajează o femeie pe același post cu un bărbat, bărbatul va primi mai mulți bani".

"Am observat la locul de muncă, că șeful dacă trebuia să numească o persoană care să facă o activitate alegea un bărbat, cu toate că o femeie ar fi fost mult mai capabilă să o îndeplinească. Un bărbat altfel discută cu un bărbat, asta din start și nu mi se pare foarte OK treaba asta."

"...ca șofer sau agent de vânzări, nu doar un bărbat poate să facă genul ăsta de activități, ce numai un bărbat poate să conducă sau să facă o factură?"

Chiar și unele femei consideră că un bărbat ar fi mai potrivit sau mai ușor acceptat într-o funcție de decizie. Nu numai bărbații împărtășesc stereotipurile despre calitățile de lider ale bărbaților; mai mult, deși admit faptul că standardele aplicate sunt diferite pentru femei și bărbați, femeile le acceptă și le integrează, nu încearcă să schimbe sistemul sau să indice faptul că anumite lucruri sunt incorecte. Cuvântul bărbatului pare a fi mult mai apreciat și are mult mai multă credibilitate decât cuvântul femeii. Uneori, chiar dacă ambii susțin, la final, același lucru, este nevoie ca și opinia unui bărbat să fie exprimată, pentru a legitima ceea ce spune femeia.

"Ca majoritatea părerilor de aici, nu mă simt discriminată la locul de muncă, pentru că nu am cum să mă simt discriminată, suntem un colectiv de femei. Chiar am propus director pe unul din colegii noștri, fiind singurul bărbat. Deci noi, având de lucru cu oamenii, am considerat...Noi am avut un director femeie, care a ieșit la pensie, pe urmă ne-a venit tot o femeie, mă rog, a fost cu schimbarea politică, și când venea cineva și noi spuneam exact cum spune legislația, nu ne credea. Am zis că dacă e bărbat vede altfel, spune exact același lucru pe care-l spun eu, dar nu mai comentează (nimeni) absolut nimic, deci ce i-am spus eu, îi spune și directorul."

Stereotipurile care poziționează femeile la nivel social în roluri profesionale și decizionale inferioare sunt foarte clar ilustrate de experiența concretă de lucru a uneia dintre participante:

"Experiența mea personală – am fost mulți ani expert de protocol și asta înseamnă că facem ordinea prezentărilor la mesele oficiale. Pe mijloc stau oamenii care sunt cei mai importanți, la margine stau cei mai puțin importanți, de obicei: stafful, consilierii. Sunt 2 reguli: o dată funcția și după aceea sexul. Întotdeauna aveam o problemă că pe mijlocul mesei ar trebui să fie doar bărbați, iar pe margine doar femei."

O participantă menționează drept exemplu de discriminare și o experiență anterioară, în care a observat faptul că, pentru aceleași tipuri de greșeli făcute la locul de muncă, femeile sunt mult mai aspru sancționate decât colegii lor bărbați.

"De exemplu, eu până să lucrez aici și până să (...) rămân însărcinată am lucrat la o firmă particulară unde erau cam în cercul nostru și bărbați și femei, ei acolo, cum să zic, iarăși nu am trăit eu personal, nu m-am simțit eu niciodată, dar pot să zic că am sesizat atunci anumite...nu știu dacă chiar discriminare, dar era o anumită chestie față de bărbați, clar erau mai privilegiați, tot timpul la orice greșală făcută de fete, directorul intra un pic mai tare în ele, nu știu dacă era discriminare, dar e o diferență. Probabil dacă aș fi fost eu în situația aia în momentul ăla, m-aș fi simțit discriminată că sunt femeie, mai ales că se întâmpla de mai multe ori, se vedea clar, adică la bărbați se mai trecea cu vederea, la fete – ședință. Deci probabil dacă aș fi luat-o personal așa aș fi simțit-o: sunt femeie și d-aia."

În contextul muncii lor, în cazul beneficiarilor cu care lucrează, sau chiar în viața privată, participantele au putut observa exemple pe care le consideră a fi discriminare. Astfel, unele dintre ele menționează situații de violență fizică sau sexuală, abuzuri, concepții tradiționaliste care, în familie, defavorizează femeile, le impun obstacole în educație, le limitează dreptul de a dispune de propriul corp și de a folosi contraceptive sau chiar le interzic să își exprime propria opinie, inclusiv în situații care le privesc pe ele în mod direct.

"...când văd pe toți amărății noștri, cum mai zic, și în general sunt femeile, uneori violate, uneori bătute, unori izgonite de acasă, cu dragoste de copii, că au făcut copii la beție, au recunoscut-o, sau că le-a fost frică să facă avort, sau să se păzească, sau au fost bătute sau d-astea, idei preconcepute d-astea, cum că n-ai voie să faci așa, dar copii faci și nu faci nimic pentru ei. Și atunci unde scrie că poți să faci copii fără să ai dreptul să-i și crești, pe urmă să-i și educi?"

”Păi de-asta zic, de comunitatea lor, în care femeia este crescută și fondul de educație pe care o primește. De aici pornești în a crede în tine sau a nu crede sau a-ți limita posibilitățile de a crede în tine. Am văzut situații în care soția nu și-a continuat studiile, cu toate că ea este mult mai atentă, avea posibilități, deci chiar pot să spun în familie – cumnata – soțul nu a trecut mai sus de liceu, ea nu a avut voie, deci a fost învățătoare până la pensie, cu toate că la un moment dat a ocupat și un post de Director adjunct, o femeie extraordinar de capabilă, dar i s-a spus clar că nu poate să urmeze vreun învățământ superior, atâta vreme cât soțul nu l-a dus mai mult. E de rușine. Și ea s-a complăcut în situația respectivă, deci n-a mai...

(Altă femeie) Deci cum se apreciază: cu cât ai carte mai multă, înseamnă că ești mai valoros. Deci nu poți fi tu mai valoroasă decât bărbatul. Nu că nu poți, nu ai voie.”

”Ceea ce nu reușim să înțelegem niciodată, când vin doamnele, cu puțină școală, e adevărat, să-și depună dosarul de persoană indemnizată/ neindemnizată și sunt însoțite de bărbați, ei vorbesc. Noi chiar de multe ori le întrebăm: ați fost la un alt loc de muncă, mergea soțul cu dvs. zilnic? Nu! Ei, aici ați venit tot pentru un loc de muncă, până obțineți un loc de muncă luați o indemnizație de șomaj, domnul așteaptă pe hol pe scaun și rămâneți dvs. aici. Dar de cele mai multe ori ei nu pleacă, deci de cele mai multe ori.”

Una dintre participante menționează și faptul că necunoașterea drepturilor proprii permite abuzuri, concedieri ilegale și discriminarea femeilor (“cred că uneori nici noi nu știm exact care sunt drepturile noastre”).

La nivelul situațiilor de discriminare care au loc în familie, participantele menționează și distribuția inegală a sarcinilor în cuplu, în familie, asocierea femeilor cu munca domestică, cu sarcinile din gospodărie și cu îngrijirea, creșterea și educarea copiilor. Acestea vorbesc despre presiunile care există asupra femeilor, presiuni care le impun să facă performanță nu într-una singură, ci în toate zonele considerate importante ale vieții: să fie bune profesioniste, bune soții, mame și gospodine și, în același timp, să se îngrijească de aspectul fizic. Aceste norme sociale sunt foarte bine conservate și transmise intergenerațional, chiar și atunci când aparții unei alte generații, există constrângeri de a respecta același mod de viață, de a-ți asuma aceleași roluri.

”Tot timpul oamenii fac ca bărbatul să fie cel protejat, și cel care nu are atât de multe îndatoriri. Poate nu câștigă totdeauna cel mai bine în casă, dar el este

protejat. Femeia în schimb, sunt convinsă că toate doamnele de aici adorm mult mai târziu decât soții lor, pentru că am și eu colegele mele care au copii și au familie și au soți, care totdeauna, după ce toată lumea este dusă la culcare și locul lor e călduț, ea săraca stă să mai spele haine, stă să mai facă o anumită treabă. Deci, nu cred că ține de educație ci pur și simplu pentru că s-a împământenit ca femeile să fie și casnice. Ele primesc și atribuțiile de a munci, și atribuțiile de a fi femeie exemplară, și atribuțiile de a fi totdeauna aranjată (...) Deci, încă o dată, pentru o femeie nu contează câți copii are acasă, nu contează ce carieră are, trebuie inclusiv unghiile să le aibă făcute și să vină machiată exemplar la muncă, altfel nu ajungi la performanța care se dorește.”

”...mama prietenului meu mă vede așa ca pe o servitoare în casă...”

Participantii fac legătura între aceste roluri asociate femeilor și participarea lor la viața politică sau profesională, de exemplu. Modul în care viața de familie este organizată și negociată influențează puternic, în opinia unora dintre aceștia, capacitatea și dorința de a promova, de a construi o carieră semnificativă.

”Dar clar există discriminare în politică, în administrație, din moment ce la funcțiile înalte acced numai bărbații...Luăm o instituție publică – dacă facem socoteala pe numărul de directori, de exemplu, 80% sunt bărbați (...) Bărbații probabil au mai mult timp la dispoziție, sincer, nefiind până la urmă atât de obligați să se ocupe de familie, de exemplu. Au soții, dar nu se ocupă de copii, nu trebuie neapărat soțul să se ducă să pregătească mâncarea copilului sau nu știu ce să facă. Probabil că sunt și cazuri de genul acesta, dar bărbații au mai mult timp la dispoziție și disponibilitate mai mare să se ocupe de alte probleme....”

”Femeile se exclud singure. Eu singură mă retrag pentru că știu că trebuie să am grijă de copil. Nu e un câștig, e o pierdere, într-adevăr, dar asta e situația. Dacă ar fi putut să se ocupe soțul, ar fi fost altceva. Eu am mai fost plecată la conferințe și s-a ocupat soțul de treburile de zi de zi. Dar dacă sunt eu acasă, el nu face treburile de zi de zi. Dar am o colegă de exemplu căreia nu-i permite soțul să întârzie nici 5 minute. Ea stă și gătește până la 12 noaptea. E dureros pentru o femeie să lupte cu atât de multe probleme zilnic. Nu e normal ca o persoană să ducă un greu așa de mare în spate.”

O dificultate specială și o sursă de stereotipuri, adusă în discuție de mai multe dintre participante, este statutul marital. Astfel, pare că există o puternică presiune pentru fetele tinere de a se căsători, de a nu fi singure, de a-și întemeia cât mai repede o familie, de a face copii, ”de a intra în rândul lumii”. Apoi,

singurătatea și lipsa relației sexuale, chiar și pentru scurt timp, sunt menționate, de către o participantă drept fapte utilizate împotriva lor, pentru a le submina și bagateliza deciziile sau pentru a le justifica într-un mod stereotip și negativ comportamentele.

”Eu oricum am să fac ce simt eu, indiferent de ce se spune sau ce aud. Ideea e că am fost într-o relație serioasă de 4 – 5 ani, cât se poate de serioasă, și deodată nu mai sunt în acea relație și mă simt ca o victimă a fabulațiilor și a femeilor deopotrivă, că trebuie să facem, că trebuie să dregem, să-i găsim un băiat, dar asta ține doar de mine, dacă simt nevoia să fac lucrul ăsta. Simt foarte multă presiune din partea oamenilor și eu am stat și m-am gândit că poate nu toți oamenii sunt făcuți să fie mamă, soție, ci fiecare face la rândul său ce simte. Nu am simțit tot timpul nevoia să spun la toată lumea despre relația mea și lumea spunea mereu ce băiat bun ai, iar eu încercam mereu să arăt că e totul OK, iar așa am adunat mereu, mereu câte ceva în mine, iar când s-au adunat prea multe s-a rupt tot, iar lumea nu înțelege de ce. Și vizavi de partea sexuală, o resimt la fel. Chiar dacă au trecut 6 luni de relație și nu am făcut nimic, poate noi doi eram doar colegi de apartament, deja toată lumea (întreabă) măi, dar tu ești cu cineva și nu ai făcut-o și de asta ești nervoasă, dar eu nu cred că ține de asta.”

”Și eu am simțit la fel, o relație care a durat 3 ani și toată lumea, părinții și bunica mea, dar nu te măriți și tu odată, dar dacă eu nu simt nevoia, de ce să mă mărit?!? Pentru că, așa cum a spus și ea, nu este totul în viață să te căsătorești. Mai întâi am terminat și eu facultatea, apoi m-am angajat și am vrut să văd cum este, și chiar dacă ne-am făcut planuri de nuntă și nu s-a întâmplat, asta este, nu e o tragedie, viața merge mai departe.”

Pare să fie dificil pentru unele participante să accepte că există situații de discriminare a femeilor, în cazul în care nu s-au întâlnit în mod direct cu ele. Din cursul discuțiilor, apar două dinamici principale: aceea în care necunoașterea unor cazuri de discriminare este generalizată către concluzia că discriminarea femeilor nu există sau aceea în care participantele consideră că discriminarea pentru că ești femeie poate să fie evitată atunci când ești suficient de puternică și nu accepți ceea ce ți se întâmplă, nu te victimizezi. În unele situații, pentru femeile prezente pare dificilă acceptarea faptului că orice femeie ar putea să fie discriminată pe criteriul de gen la un anumit moment în viață, tocmai pentru că, social, auto-identificarea ca femeie discriminată expune la blam, la învinovățire.

”Eu nu cred că femeia e discriminată în societatea noastră. Eu cred că femeia își asumă rolul de discriminată și dacă și-l asumă, atunci e discriminată, dacă nu și-l asumă, nu este. Mie nu mi se pare că ar mai fi așa probleme de discriminare decât

în măsura în care femeia și-l asumă. Dacă se așează singură în rol de victimă, să zic așa, de persoană discriminată.”

Dacă în prima situație generalizarea situației de nediscriminare poate să fie ușor transferată în exterior, după tiparul ”dacă eu nu sunt discriminată, atunci nici alte femei nu sunt discriminate, sunt discriminate doar atunci când permit acest lucru”, mai dificilă apare generalizarea în cazul legăturii dintre familie, ca oglindă a societății, și societate în sine. Astfel, pare să fie dificil de făcut, pentru unele participante, legătura dintre modul în care o mamă transmite fiicei sale un mesaj de supunere, și identificarea sursei acestui mesaj în dinamica unei societăți tradiționale, care poziționează și valorizează foarte diferit femeile și bărbații.

”Deci eu zic așa (...) într-adevăr, cum ați spus, la țară e altceva, acolo știi că-i diferență între copii – un băiat și o fată, fetei îi spui: băiatul trebuie așa și mai departe (...) deci exemplu, în Maramureș am fost sau în Tulcea, deci se impune această diferență între fată și băiat.

(Altă femeie) E normal să fie așa? Ce dacă sunt la țară? Cum adică băiatul să facă școală, fata nu?

(A treia femeie) Păi vedeți, că de mică e formată...Pentru că acel om, acea doamnă care a crescut acolo, ea nu știe, ea nu are televizor, nu a citit nimica, deci ce a fost învățată ea duce mai departe.

(A patra femeie) Dvs. spuneți că asta vine din cultură, educație, dar nu societatea, nu pentru că sunt discriminată în societate, ci pentru că așa m-a învățat mama.”

În cazul focus-grupurilor organizate în regiunea Sud Vest Oltenia, cele mai multe persoane spun că nu s-au confruntat direct cu situații de discriminare, iar multe exemple aduse în discuție arată faptul că **o parte dintre respondenți, atât femei cât și bărbați fac o confuzie între discriminarea de gen și diferite alte tipuri de discriminări**, unii dintre participanți acordând **conceptului de discriminare înțelesul de nedreptate** de un fel sau altul sau de diferență legată de sărăcie/nivel financiar.

”Cei amărâți sunt mai marginalizați...”

”E discriminare la nivelul, unii au bani și unii nu...”

”Există discriminare între zone, între orașe mari și orașe mici, din punct de vedere al banilor”

”Am trăit o experiență de discriminare – unde lucram au fost făcute disponibilizări, a trebuit să dau concurs pentru un post și am fost întrebată dacă fac parte dintr-un partid și nu am fost selectată, mi s-a zis că sunt tânără și îmi mai pot găsi un post...”

”La începutul carierei mele profesionale s-a pus problema restructurării unor posturi, erau două posturi la fel și trebuia să rămână unul singur și a fost păstrată fata directorului, deși se angajase după mine, avea mai puțină vechime...un alt caz de discriminare – un șofer de maxi-taxi nu a vrut să ia o bătrânică în mașină pentru că mirosea urât”

”Și eu am întâlnit un caz de discriminare – o femeie în vârstă, de etnie romă, căreia un șofer al unui mijloc de transport în comun i-a refuzat accesul în mașină”

”Nu m-am confruntat cu o situație de discriminare, doar ce văd în presă sau la TV – cele mai multe li se întâmplă persoanelor care caută un loc de muncă și în special tinerilor – li se cere experiență în condițiile în care nu au mai avut un loc de muncă”

”Nu prea putem să discutăm, că nu prea le avem cu politica” (întrebare specifică legată de percepția asupra discriminării în politică/poziții de conducere)

”Câteodată mai sunt discriminări...cum e televiziunea, câteodată critică...dar, nefiind acolo, nu poți să-ți dai cu părerea” (întrebare specifică legată de percepția asupra modului în care este prezentată imaginea femeii în mass media)

”Dacă-mi dă mie șeful ceva mai mult de lucru decât colegei mele, asta nu înseamnă că e discriminare” (întrebare legată de percepția asupra posibilelor discriminări de gen în viața profesională)

”În unele cazuri se face o discriminare pozitivă, mă refer la problema țiganilor” .

O parte dintre respondenți consideră **că nu există discriminare între femei și bărbați sau nu pot da exemple concrete** în acest sens. Oricum, discriminarea este asociată atât sferei profesionale, cât și celei publice (posturi de conducere) dar și vieții private (sarcini și responsabilități domestice).

”Nu cred că există discriminare” (respondentă femeie)

”Nu mi se pare nici o discriminare” (respondent bărbat)

”La noi în Gorj femeile nu sunt discriminate în ce privește posturile de conducere – sunt foarte multe femei care dețin de foarte mult timp posturi de conducere, cel puțin în administrația publică, nu știu în alte domenii, de exemplu în poliție, unde sunt angajați mai mulți bărbați” (respondentă femeie)

"Nu prea vedem diferențele...lucram și soțul și soția...la noi în familie nu se vede" (respondentă femeie)

"Nu mai e discriminare, în familie mă refer - și bărbații gătesc...de spălat, nu prea spală, dar au mașini automate...la ce mod să existe discriminare în familie, ar trebui să discute doamnele, dacă se consideră discriminate" (respondent bărbat)

"Nu cred că femeia este totdeauna discriminată, dar sunt și momente când femeile sunt discriminate...concret nu am un exemplu de discriminare" (respondentă femeie)

"Atât femeile cât și bărbații pot găsi soluții ca să nu fie discriminați" (respondent bărbat)

Pentru unii respondenți, **problema discriminării nu mai este actuală**, împărțirea sarcinilor în familie echivalând cu lipsa discriminării.

"Discriminarea între femei și bărbați nu mai este evidentă, era pe vremuri...și bărbații gătesc, spală copiii, fac temele cu copiii..." (respondentă femeie)

"Ne ajutăm reciproc, nu se ține cont că asta trebuie să facă femeia și asta bărbatul, nu avem divergențe de felul că unul muncește, altul nu muncește, că unul aduce bani în casă" (respondentă femeie)

În opinia unuia dintre respondenți, a nu discrimina ține de educație:

"Bărbatul e mai cu moț, femeile trebuie să le facă pe toate – aici e discriminarea, un om educat nu discriminează"

Tipuri de situații discriminatorii identificate de către participanți

O parte dintre respondenți consideră că **femeia este discriminată în viața politică** (4 respondenți bărbați). În același timp, este de remarcat faptul că vina este asociată tot femeii pentru această situație (lipsa implicării din partea femeii)

"Femeia este discriminată în politică" (respondent bărbat)

"În politică e discriminare, mai ales la noi în România, bărbații dețin cele mai importante funcții, mai sunt și excepții, dar, de regulă, bărbații ocupă cele mai importante funcții în societate" (respondent bărbat)

"În politică sunt foarte puține femei, nu sunt reprezentate, e și vina femeii, nu intră în partide, nu se implică și atunci e firesc ca femeia să fie marginalizată" (respondent bărbat)

"Discriminarea este o problemă de mentalitate – în ce privește femeia în politică, e vina femeii că nu se implică, că nu arată ce poate...dacă ai calități, ai avantaje, dacă nu ai calități, nu ai ce căuta într-un partid" (respondent bărbat)

Un alt respondent justifică lipsa femeilor în politică prin rolul său în creșterea și educarea copiilor, folosind, fără să-și dea seama, **stereotipul** conform căruia responsabilitățile domestice și de îngrijire/educare a copilului o împiedică pe femeie să acceseze funcții politice.

"Vă dați seama ce s-ar întâmpla dacă ar pleca și soția de acasă? De copii cine ar avea grijă? De aceea nu intră femeile în politică....în politică trebuie să intre când sunt copiii mari" (respondent bărbat)

Alți respondenți consideră că femeia este **discriminată din perspectiva accesului la posturile de conducere**. Apare, din nou, ideea că vina aparține atât societății, cât și femeii, care nu își face mai simțită prezența.

"...de multe ori se spune că la conducerea unei instituții trebuie să fie neapărat un bărbat, nu o femeie, asta e o discriminare" (respondentă femeie)

"Femeia este mai puțin reprezentată în funcțiile de conducere, poate e și vina femeii că nu vorbește mai mult, tace, dar e și vina societății" (respondentă femeie)

"Mai mult bărbații sunt la conducere la nivelul comunității, avem numai consilieri bărbați" (respondentă femeie)

Soluțiile văzute de doi dintre respondenți pentru ca femeia să nu mai fie discriminată în politică și în posturile de conducere sunt bazate, din nou, pe stereotipuri de gen:

"Singura șansă a femeii ca să nu se mai simtă discriminată e să fie majoritară și în politică și în instituții" (respondent bărbat)

"Orice persoană trebuie să-și arate calitățile, să arate că are ceva de spus, o femeie trebuie să arate că poate să facă același lucru ca un bărbat, pentru că, până la urmă, drepturile și obligațiile în societate sunt la fel" (respondent bărbat)

În ce privește percepția asupra **discriminării femeilor pe piața muncii**, în opinia unor respondenți, femeile au mai multe dificultăți în accesul pe piața muncii, excepție făcând agricultura, unde sunt alese mai mult femei dar, în general, respondentii apreciază ca locurile de muncă pentru femei sunt mai puține.

"Există unii angajatori care pun anumite condiții la angajare, care restricționează femeia, vor numai bărbați, deși acel lucru poate să-l facă și femeia" (respondent bărbat)

"Femeile își găsesc mai greu de lucru, mai ales la țară" (respondent bărbat)

"Femeile nu-și găsesc locuri de muncă" (respondentă femeie)

"Femeile au mai puține locuri de muncă decât bărbații...femeile pot să meargă în învățământ, dar nu într-o uzină" (respondentă femeie)

"Sunt mult mai multe femei în agricultură pentru că se cer mai mult femei și se fac preselecții la care sunt selectate femei...sunt discriminări și de o parte și de alta" (respondent bărbat)

"De exemplu, ofertele de muncă din agricultură în străinătate se referă strict la femei, în procesul de selecție sunt selectate doar femei...părerea mea este că, în agricultură pot lucra și bărbații, nu doar femeile...probabil femeile sunt mai docile, mai muncitoare, mai ascultătoare, nu știu care sunt criteriile" (respondent bărbat)

În ultimul exemplu prezentat, respondentul indică anumite stereotipuri referitoare la femei care ar putea determina selectarea preferențială a acestora pentru lucrul în agricultură: "mai muncitoare, mai docile, mai ascultătoare".

Unul dintre respondenți identifică și existența **discriminării femeilor în anunțurile de angajare:**

"Am citit un anunț despre ocuparea unui post în care nu se acceptau femeile...astfel de anunțuri sunt abuzive din start, legislația le interzice" (respondent bărbat)

Sunt și respondenți care consideră, în mod stereotipal, că există locuri de muncă potrivite pentru femei, respectiv locuri de muncă potrivite pentru bărbați:

"Trebuie să se facă o distincție între discriminare și cerințele firești ale pieței muncii: de exemplu, dacă vrei să angajezi un bodyguard, trebuie să pui un bărbat sau dacă vrei să angajezi o dansatoare sau ospătăriță, trebuie să pui o femeie, e vorba de business-ul unui om, e greu să condiționezi altfel angajatorul să nu facă asta...sau alt exemplu, ai un jurist bărbat și vrei să angajezi un alt jurist tot bărbat, nu femeie, pentru că activitatea implică deplasări și ai nevoie să reduci costurile, nu poți să-i cazezi pe amândoi în aceeași cameră, trebuie să iei camere separate..." (respondent bărbat)

"Lucrurile se schimbă, în sens pozitiv, în special pentru doamne...acum vezi și discriminare pozitivă: n-o să angajăm o femeie la betoane...mă gândesc la anumite genuri de meserii care sunt specifice unora și altora..." (respondent bărbat)

"Înainte și femeile lucrau la betoane, toți făceau ce puteau...acum termenul de discriminare e folosit peste tot...femei pe tir, nu știu, parcă nu sună bine...poate le discriminăm" (respondent bărbat)

Alte două exemple de discriminare menționate de respondenți se referă la o situație concretă de hărțuire verbală la locul de munca și o opinie referitoare la posibila discriminare pe piața muncii a femeilor peste 45 de ani:

"O colegă agresată verbal, doi colegi o hărțuiau pentru că era singură, o tachinau, soțul ei era plecat în străinătate la muncă...femeia a amenințat că depune plângere penală" (respondent bărbat)

"Multe femei care au peste 45 de ani se tem că nu vor mai fi ținute în serviciu" (respondentă femeie)

Din perspectiva situațiilor discriminatorii care pot să apară în sfera vieții private, o parte dintre respondentele femei se referă la violența fizică asupra femeii și neasumarea sarcinilor domestice de către bărbați.

"Femeia e discriminată în viața privată – sunt femei bătute" (respondentă femeie)

"Femeile se ocupă mai mult decât bărbații în gospodărie" (respondentă femeie)

"Unii bărbați consumă alcool, vin acasă și vor să facă totul femeia în gospodărie, mâncarea să fie bună, încep discuții" (respondentă femeie)

"Acum s-au înmulțit discriminările, înainte erau mai răzlețe, de exemplu, în familie, bărbatul se întâmplă să-și lovească soția...în familii mai dezorganizate, fără un venit stabil" (respondent bărbat)

Opiniile unora dintre respondente, arată faptul că **acestea par să-și fi asumat stereotipul segregării sarcinilor domestice în funcție de gen:**

"Muncile în gospodărie sunt diferite, ce face soțul n-o să facă și soția, mai e și puterea..." (respondentă femeie)

"Gătitul este o activitate pe care o fac doar femeile" (respondentă femeie)

"Sunt unele lucruri pe care le facem doar noi, la spălat bărbatul nu se bagă – zice, nu-mi place mie...și nu știe să bage rufele..." (respondentă femeie)

"Sau noi ca femei să construim ceva, noi nu putem face asta, că le dăm o mână de ajutor, e altceva.." (respondentă femeie)

Mai mult, în exemplul dat de una dintre respondente, unele decizii par să îl privească doar pe bărbat, femeia neintervenind în aspecte care "nu o privesc":

"Dacă bărbatul vrea să construiască un coteț, eu nu mă bag, dacă ia o decizie, o ia el, că e bărbat".

Există și un exemplu dat de către una din respondente care arată împărțirea sarcinilor în gospodărie:

"La mine gătește soțul, dar nu tot timpul...când eu merg la servicii și el stă acasă, atunci, în timpul ăsta gătește și invers, când sunt eu acasă, muncesc eu ce ar trebui să muncească el...noi ne înțelegem dimineața: mergi tu la lucru că fac eu.."

Pe de altă parte, unul dintre respondenții bărbați pare să valorifice activitățile casnice desfășurate de femeie, având, în același timp, așteptarea ca, în familia sa, femeia să se ocupe de treburile gospodărești în lipsa sa. Totodată, respondentul privește în mod stereotipal din perspectivă de gen meseriile asociate femeilor și bărbaților, cu toate acestea oglindind o situație de fapt, specifică mai ales unei zone de provincie. Opinia respondentului reflectă percepția tradițională conform căreia bărbatul poate să fie angajat în locuri de muncă ce presupun plecarea de acasă, în timp ce femeia este privită ca fiind legată de casă, respectiv de gospodărie.

"La țară n-ai cum să integrezi femeia la muncă, în ideea să aibă un servici, așa, acasă, toată ziua spală la crățiți; în Occident, activitatea casnică a femeilor e recunoscută legal, cândva, nu știu cum, li se atribuie și lor o mică pensie; dacă eu ajung la 11 noaptea acasă și nu găsesc nimic pregătit, la ce mă mai duc? Să ai spălat, o mâncare făcută – e o muncă, totuși, și, din păcate, la noi, lucrul ăsta...Cum merg eu la servicii, ar trebui să meargă și ea, dar, la țară, locuri de muncă pentru femei...doar într-o instituție - în școală, primărie, bancă, poștă sau vinde într-un bar, iar pentru bărbații în petrol, mină, în construcții pentru că pot să plece, pentru femei e mai greu să plece, nu merge...bărbatul e bărbat, pleacă că trebuie să plece..."

O altă respondentă vede problematica egalității mai degrabă ca pe un deziderat decât ca pe o realizare concretă, relația între femei și bărbați fiind percepută ca fiind una inegală :

"Pentru mulți bărbați, femeile sunt egale numai pe hârtie, nu și în viața de zi cu zi, oricum ei ne văd undeva mai în spate – femeia la cratiță"

Apare menționat și un **stereotip de gen legat de imaginea femeii în mass media:**

"Dacă o femeie a realizat ceva și apare în presă acest lucru, la finalul articolului apare în spatele femeii un bărbat care o susține financiar, ca și în politică, sunt femei care s-au afirmat, dar, se spune că în spatele lor au fost soții care au avut putere financiară...sunt foarte puține despre care se spune că au ajuns unde au ajuns prin propriile forțe" (respondentă femeie)

Alte **percepții privind discriminări și stereotipuri** care afectează femeile, menționate de către respondenți: stereotipul privind calitățile slabe ale femeii la volan, subaprecierea potențialului femeii.

"Un alt exemplu de discriminare e legat de accidente de circulație, chiar unele banale – dacă la volan este o femeie, automat toată vina cade pe femeie, ele sunt considerate catastrofale la volan...ești luată la înjurături, că ești femeie, că cine ți-a dat permis...eu cred că sunt multe cazuri în care femeile sunt mult mai atente, mai responsabile decât bărbații la volan, mai ales când au și copii în mașină...și chiar statisticile arată că femeile sunt mult mai puțin implicate în accidente decât bărbații" (respondentă femeie)

"Femeile, în general, sunt mai puțin apreciate, li se spune că nu pot face ce face un bărbat, de exemplu șoferia, se spune că nu poate să conducă o femeie ca un bărbat...la locul de muncă, dacă femeia are o funcție de conducere, are parte de mai puțin respect din partea angajaților pentru că este femeie...dar nu este bine, pentru că, poate, există și femei care pot mai mult decât un bărbat" (respondentă femeie)

"Există această opinie, dar eu nu cred că există diferențe între femei și bărbați din punct de vedere al șofatului, accidente facem toți și femei și bărbați" (respondent bărbat)

"Nici eu nu cred că o femeie este discriminată, dar nu se ține cont de potențialul ei intelectual" (respondentă femeie)

Apar și alte tipuri de exprimări stereotipale cu privire la femei, vehiculate de unele dintre respondente:

"Femeia este mai vulnerabilă" (respondentă femeie)

"Femeia e discriminată chiar de natură – nu are forța unui bărbat...poate nici ei n-au feminitate..." (respondentă femeie)

"O femeie are destule posibilități, ea poate duce mai multe sarcini pe care un bărbat nu le poate duce, sunt lucruri pe care o femeie le face cu mai multă căldură" (respondentă femeie).

D.3 Sfaturi pentru viață primite/auzite și date pentru fete și băieți

a. Ce sfaturi pentru viață ați auzit că sunt date, în familia dvs. sau în rândul unor familii apropiate/cunoscute, pentru un băiat? Dar pentru o fată? Sau chiar ce sfaturi v-au fost date dvs. în copilărie? (cum să fie, cum să se comporte, ce să facă pentru a fi acceptat și apreciat de ceilalți)

b. Dacă dvs. ați avea un băiat, ce astfel de sfaturi pentru viață i-ați da? Dacă ați avea o fată, ce astfel de sfaturi pentru viață i-ați da?

În continuarea analizei, prezentăm sinteza sfaturilor pentru viață pentru fete și băieți primite, respectiv date de către respondenții celor 8 focus-grupuri.

Sfaturi primite/auzite în familie sau anturajul apropiat:

(opiniile sunt enumerate în ordinea descrescătoare a frecvenței cu care au fost menționate)

PENTRU BĂIEȚI	PENTRU FETE
<ul style="list-style-type: none"> - să fie respectuos cu ceilalți (familie, fete, soție, profesori, colegi etc.) – 30 opinii - să învețe, să meargă la școală, să studieze – 22 opinii - să nu se îmbete, să nu fumeze, să nu consume droguri – 10 opinii - să fie cuminte – 9 opinii - să nu fure – 7 opinii - să nu mintă – 6 opinii - să aleagă o meserie potrivită – 6 opinii - să practice sportul – 6 opinii - să răspundă agresiv la agresivitate, să știe să se bată – 6 opinii - să nu plângă niciodată, să fie 	<ul style="list-style-type: none"> - să fie cuminți, ascultătoare, înțeleghătoare – 22 opinii - să-și respecte părinții și să comunice cu ei/toate problemele să le discute în principal cu mama – 9 opinii - să învețe, să urmeze o facultate – 21 opinii - să nu fie neglijentă, să fie îngrijită, curată, cocheta – 11 opinii - să fie bună gospodină – 10 opinii - să îi respecte pe ceilalți – 12 opinii - să își găsească un soț bun – 5 opinii - să fie harnică – 5 opinii - să nu fumeze, să nu consume

<p>puternic – 5 opinii</p> <ul style="list-style-type: none"> - să iasă cu multe fete, să aibă multe prietene, să fie libertin – 4 opinii - să nu fie bătăuș, violent, să evite scandalurile – 4 opinii - să fie bun și înțelegător – 4 opinii - să fie cinstit și corect – 4 opinii - să-și asculte părinții și bunicii – 4 opinii - să nu își uite părinții – 3 opinii - să aibă un comportament politic, civilizat – 3 opinii - să fie atenți la prieteni, anturaj – 3 opinii - să nu își bată joc de cei din jur – 3 opinii - să fie capul familiei – 3 opinii - să nu facă treburi în gospodărie, sunt pentru fete – 2 opinii - să fie ambițios, să nu renunțe ușor la visele de realizare în viață – 2 opinii - să-i ajute pe cei cu probleme – 2 opinii - să fie responsabil pentru faptele sale – 2 opinii - să păstreze un secret – 2 opinii - să nu bată o femeie – 2 opinii - să aibă familia lui – 2 opinii - să nu se lase călcat în picioare de o femeie - dacă femeia ridică vocea, să îi arate cine e bărbatul - să nu se lase întrecut de o fată - să nu renunțe la ceva, mai ales în favoarea unei fete - să caute o fată cu bani și casă pentru căsătorie - să îl ferească Dumnezeu de dragostea de la a doua tinerețe - să termine o facultate care-i place - să se țină de servicii - să se perfecționeze 	<p>droguri, să nu bea alcool – 5 opinii</p> <ul style="list-style-type: none"> - să fie respectuoasă – 4 opinii - să se poarte decent în societate, să se îmbrace decent, să nu înjure – 4 opinii - să fie atentă la anturaj/prieteni/să își aleagă prietenele din rândul fetelor cu o bună reputație – 4 opinii - să colaboreze bine cu ceilalți – 3 opinii - să nu mintă – 3 opinii - să fie independentă – 3 opinii - să aibă grijă de părinți la bătrânețe – 3 opinii - să își iubească soțul – 3 opinii - să fie politicoase – 2 opinii - să citească – 2 opinii - să fie mame bune – 2 opinii - să mănânce puțin pentru a-și păstra silueta – 2 opinii - să se roage la Dumnezeu – 2 opinii - să nu își facă prieteni ținând cont de situația materială – 2 opinii - să nu fure – 2 opinii - să-și servească pe tavă viitorul soț - să nu se grăbească cu măritișul - să nu se certe cu bărbatul atunci când el este furios - să nu îi spună bărbatului că nu îi place familia lui - să îi dea bărbatului toată atenția cuvenită - să nu își înșele bărbatul - să nu își mintă bărbatul - să încerce să își conducă bărbatul - să respecte opinia soțului - să fie responsabilă cu viața de familie - să nu facă copii în primii ani de căsătorie
--	---

<ul style="list-style-type: none"> - să câștige suficient - să nu vorbească urât - să nu fie timid - să fie curat la suflet și la trup - să nu ascundă de părinți ceea ce consideră că nu a făcut bine - să fie modest - să fie sânguincios - să fie loial - să își iubească familia și să o ajute - să îi ajute pe ceilalți - să fie înțelept - să respecte legile - să aibă personalitate - să iubească viața - să nu facă diferențe între copiii lui - să nu se joace cu ceilalți copii de pe stradă, că sunt proști și murdari și nu se compară cu el - dacă nu vrea să învețe, să nu învețe - să se joace doar cu mașinuțe, nu cu păpuși - să fie obraznic - să meargă la teatru 	<ul style="list-style-type: none"> - să nu depindă financiar de bărbat - să se lase ajutată de soț în treburile mai grele ale gospodăriei, dacă acesta dorește să o ajute - să renunțe la ea pentru cei dragi, apropiați - să vină devreme acasă - să nu facă sex neprotejat - să nu vină cu prietenul acasă - să se vorbească cu ea cât mai târziu despre sexualitate, cu cât știe mai puțin și are mai puțină libertate, e mai în siguranță - să fie comunicativă - să fie delicată - să fie ordonată - să fie cinstită - să ajute pe cei care îi cer ajutorul - să îi ajute pe toți - să fie bună cu ceilalți - să fie integră - să fie decentă - să nu răspundă urât - să fie docile - să știe să se adapteze în societate (în viața de zi cu zi) - să nu-și bată joc de viața ei - să-și construiască o educație bună profesională și spirituală - să se gândească foarte bine la profesia pe care o alege - să aibă încredere în forțele proprii - să-și urmeze instinctul și să facă în viață ce consideră că e mai bine pentru ea - să fie responsabilă - să fie foarte atentă ce face în viață - să riposteze la violență - să nu creadă prea mult în anumite persoane - să nu dea cinstea pe rușine - să știe să își impună punctul de
---	--

	<p>vedere cu argumente</p> <ul style="list-style-type: none"> - să nu fie obraznică - să nu se îmbrace ca un bărbat - să nu se lase călcată în picioare - capul plecat, sabia nu-l taie - să nu facă prea multe compromisuri - să spună mereu ce gândește, câtă vreme nu îi jignește pe cei din jur - să învețe să danseze
--	---

Sfaturi date fetelor/băieților:

(opiniile sunt enumerate în ordinea descrescătoare a frecvenței cu care au fost menționate):

PENTRU BĂIEȚI	PENTRU FETE
<ul style="list-style-type: none"> - să fie respectuos cu ceilalți – 25 opinii - să învețe, să meargă la școală – 19 opinii - să se implice în gospodărie – 7 opinii - să aibă grijă la anturaj/prieteni – 5 opinii - să fie sinceri, să nu mintă – 4 opinii - să fie cuminte – 7 opinii - să nu fumeze, să nu bea, să nu se drogheze – 8 opinii - să facă sport – 4 opinii - să fie ascultător și înțelegător – 3 opinii - să fie politicos/să știe să se comporte în societate – 3 opinii - să nu copieze alte comportamente pentru a fi acceptat/să nu se lase influențat – 2 opinii - să își ajute părinții – 2 opinii - să nu discrimineze – 2 opinii - să își facă familia lui – 2 opinii 	<ul style="list-style-type: none"> - să fie respectuoasă – 18 opinii - să invete – 8 opinii - să aibă grijă ce anturaj/prieteni își alege, prieteni care nu o folosesc, ci o ascultă și respectă – 8 opinii - să fie îngrijită, curată, să se îmbrace frumos – 6 opinii - să își asculte părinții – 6 opinii - să fie cuminte, disciplinată – 7 opinii - să își respecte soțul – 3 opinii - să își iubească soțul – 3 opinii - să fie harnică, gospodină – 7 opinii - să fie cinstită – 3 opinii - să fie corectă – 2 opinii - să fie independentă financiar – 2 opinii - să fie sinceră – 4 opinii - să fie stăpână pe sine, pe ideile ei și pe tot ceea ce face – 4 opinii - să știe să comunice cu cei din jur – 3 opinii - să nu consume băuturi alcoolice,

<ul style="list-style-type: none"> - să fie responsabil – 2 opinii - să nu se ascundă de părinți și să comunice cu ei/să vadă în părinți cei mai buni prieteni – 2 opinii - să găsească o fată bună - să nu fie fraier cu fetele - să își iubească soția, să comunice cu ea - să nu își jignească soția, să fie alături de ea - să aibă grijă de soția lui - să nu își bată joc de femei - să nu țină femeia supusă - să asculte nevoile femeilor - să-și prețuiască mama și, în general, femeia - să găsească omul potrivit pentru el - să își ocrotească familia - să își țină promisiunile - să nu mintă - să nu fie violent - să fie înțelept - să respecte legile - să fie muncitor - să nu fie posesiv - să fie conștiincios și responsabil - să își asculte părinții - să participe la multe activități - să fie corect - să nu fie egoist - să aibă răbdare - să aibă curaj - să fie demn - să își facă bine meseria - să fie un tată bun - să fie puternic - să aibă bun simț - să știe ce vrea - să fie chibzuit cu resursele - să nu cheltuie bani pe lucruri neînsemnate - să fie preocupat de igienă - să iubească viața - să nu facă diferențe între copiii lui 	<ul style="list-style-type: none"> țigări, droguri – 3 opinii - să practice un sport – 3 opinii - să fie înțelegătoare – 2 opinii - să vadă în părinți cei mai buni prieteni – 2 opinii - să fie o persoană integră, demnă – 2 opinii - să se iubească pe ea în primul rând, pentru a putea iubi pe alții – 2 opinii - să aibă încredere în ea – 2 opinii - să fie femeie - 2 opinii - să nu fie perversă cu bărbatul - să fie o mamă bună - să se poarte frumos cu soacra - să nu spele chiar toate vasele - să deschidă ochii când se mărită - să se impună prin respect - să fie puternică - să nu se lase copleșită în nicio situație - să nu se lase umilită - să își spună punctul de vedere - să nu se lase intimidată să se realizeze mai întâi - să fie deșteaptă - să fie isteată - să nu mintă - să nu fure - să nu fie egoistă - să nu accepte să fie percepută doar ca fată - să nu fie credulă - să nu își urmărească doar interesul material - să fie decent îmbrăcată - să comunice cu mama - să fie iubitoare - să-i ajute pe cei nevoiași - să fie înțelegătoare cu ceilalți - să fie conștiincioasă și responsabilă - să aibă răbdare - să ofere - dacă vrea să refuze ceva, să o
---	--

<ul style="list-style-type: none"> - să-și clădească o carieră profesională - să-și ceară scuze când greșește - să se protejeze - să nu chiulească - să aibă credință în Dumnezeu - să fie comunicativ - să-și expună cu calm părerile - să nu se compare cu alții - să nu fure - să fie modești - să nu se bucure de răul altuia - să aprecieze orice gest frumos - să nu înșele - să nu se lase călcat în picioare - să știe să deosebească răul de bine - să aibă un comportament decent - să ajute oamenii la nevoie - să citească - să aibă un hobby care să-i ocupe timpul - să fie conștiincioși - să fie afectuoși și înțelegători - să accepte și fetițe în cercul lor de prieteni ca să învețe să se poarte cu ele - să călătorească 	<ul style="list-style-type: none"> facă diplomat, să nu deranjeze - să încerce să facă ce simte, dar limitat - să-și expună cu calm părerile - să nu se considere mai presus decât alții - să știe să asculte - să fie fericită - să fie politicoasă - să aibă grijă de sănătate - să aibă credință - să se bucure de etapele vieții - să aibă o bună pregătire profesională - să-și construiască cariera prin forțe proprii - să se protejeze - să nu aibă încredere în tot ce spun ceilalți - să aibă propriul stil - să citească - să practice arta - să se distreze - să își asume consecințele faptelor sale - să privească în curtea ei, nu a vecinului
---	---

Sfaturile pentru fete și băieți, atât cele vehiculate în copilăria participanților, cât și cele pe care participanții susțin că le oferă sau le-ar oferi astăzi copiilor lor rămân diferite, chiar dacă diferențele sunt uneori subtile. Astfel, pe lângă sfaturi comune, pe care participanții le-au auzit/ le-ar da la rândul lor fetelor și băieților, precum acelea de a învăța, a studia, a merge la școală, a urma o facultate, a fi respectuoși în relațiile cu ceilalți, există și o serie de îndemnuri specifice în funcție de gen, precum și o serie de îndemnuri în opoziție.

Astfel, la categoria sfaturilor adaptate în funcție de gen, putem observa că, în cazul fetelor, acestea au legătură cu rolurile tradițional impuse fetelor la nivel social. Acestea trebuie să fie harnice, gospodine, să ajute pe ceilalți, să își asume sarcinile din gospodărie, să fie delicate, să arate bine, să nu mânânce mult, să nu se îmbrace ca un bărbat etc. Sfatul dat fetelor, acela de a fi înțelegătoare răspunde unui stereotip de gen legat de valorificarea tradițională a unor calități feminine

precum supușenia, blândețea. La fel, respectarea părinților și comunicarea cu aceștia este văzută mai importantă pentru fete decât pentru băieți, percepția asupra femeii fiind circumscrisă atașamentului față de cămin și "predispoziției" pentru comunicare și relaționare cu familia și cei din jur.

În privința sfaturilor în opoziție, sexualitatea este poate cel mai evident subiect de îndemnuri diametral opuse. Astfel, în timp ce băieții sunt încurajați să fie deschiși sexual, libertini, să aibă cât mai multe experiențe și să aducă cât mai multe fete acasă, fetelor li se spune să nu aducă băieți acasă, să fie cuminți și decente și, mai mult, una dintre opinii este exprimată în sensul de a nu vorbi decât foarte târziu despre sexualitate cu fetele, credința fiind că acestea, cu cât știu mai puține lucruri și cu cât află mai târziu elementele importante despre sexualitate, cu atât sunt mai protejate.

În ceea ce privește relația de cuplu, femeile sunt sfătuite ca mai degrabă să își iubească și să își respecte soțul, iar bărbații sunt mai degrabă îndrumați să își ocrotească soțiile, să aibă grijă de ele, să le înțeleagă nevoile, ceea ce, din nou, trasează în mod clar raporturile în funcție de sursa puterii.

Însă poate ceea ce este cel mai puternic evident din citirea sfaturilor este faptul că pare că planează, în cazul multora dintre ele, potențialitatea violenței, pe care bărbații trebuie să învețe să o controleze și de care, în același timp, femeile trebuie să învețe să se ferească. Acestea nu sunt elemente întâmplătoare, ci sunt menționate tocmai pentru că reflectă o stare de fapt, o situație socială care este împărtășită și cunoscută de către majoritatea respondenților. Foarte evidentă în sfaturi precum "capul plecat, sabia nu-l taie!" sau în îndemnul de a nu te certa cu soțul atunci când este nervos, aceasta realitate transpare și din îndemnul către diplomație dat fetelor, către a spune mereu ce gândesc, câtă vreme nu îi jignesc pe cei din jur, să nu facă prea multe compromisuri, să încerce să facă ce simt, dar limitat sau dacă vor să refuze ceva, să o facă diplomat, să nu deranjeze. Pe același palier al prevenirii violenței potențiale, băieții primesc sfaturi de tipul: să nu țină soția supusă, să nu își bată joc de femei, să nu fie posesivi, să nu fie violenți, să nu bată femeile și, în același timp, să nu permită femeilor să îi controleze sau, dacă femeile ridică vocea, să le reamintească cine este bărbatul.

Cu toate că cei mai mulți participanți susțin că ar da aceleași sfaturi atât băieților cât și fetelor, din afirmațiile lor reies diferențe din această perspectivă, care exprimă caracteristici stereotipale din punct de vedere al genului:

"Eu îi spun copilului – asta e treabă de fete și treabă de băieți, de exemplu, spălatul vaselor nu e treabă de băiat...nici mie nu-mi place să spăl vasele...la curățenie, pe fată o pun să facă, pe băiat nu" (respondent bărbat)

"Asta e cultura, unele sfaturi curg către băieți, altele către fete...de exemplu, pentru ieșirile la discotecă, băieții primesc sfaturi mai puține...pentru fată – să nu se întâmple, pentru băiat să se protejeze" (respondent bărbat)

"Într-un fel educi o fată care are 15 ani și într-un fel un băiat de 15 ani" (respondentă femeie)

"Și eu puteam să bat un cui... dar singurul lucru pe care nu l-au făcut tata și fratele meu, a fost mâncarea, era păcat între atâtea femei să facă bărbatul și mâncare...noi băteam cuie pentru că nu avea cine!" (respondentă femeie)

De asemenea, în sfaturile primite (și într-o măsură mult mai mică și în cele date) apar, punctual, **mențiuni stereotipale**, mai ales pentru fete, cum sunt: să se îmbrace decent, să nu înjure, să fie gospodine, cuminiți, disciplinate, să nu uite că sunt femei, să nu se considere mai presus decât alții, să fie îngrijite, cochete, comunicative, să-și servească pe tavă viitorul soț, să renunțe la ele pentru cei dragi, să mănânce puțin pentru a-și păstra silueta, să vină devreme acasă, să își aleagă prietenele din rândul fetelor cu o bună reputație etc. Iar pentru băieți - să nu plângă niciodată, să fie puternic, să nu se lase călcat în picioare, să riposteze la violență, să nu fie timid, să se joace doar cu mașinuțe, nu cu păpuși, să nu renunțe la ceva, mai ales în favoarea unei fete, să caute o fată cu bani și casă pentru căsătorie, să fie ambițios.

În contrapondere sunt menționate și **sfaturi adresate fetelor care asociază femeii puterea și independența personală**: să-și urmeze instinctul și să facă în viață ce consideră că e mai bine pentru ea, să-și construiască o educație bună profesională și spirituală, să aibă încredere în forțele proprii etc

D. 4 REALIZAREA ÎN VIAȚĂ PENTRU FEMEI ȘI BĂRBAȚI

<p>O femeie este realizată în viață dacă...(motivele sunt enumerate în ordinea descrescătoare a frecvenței cu care au fost menționate):</p> <ul style="list-style-type: none">• are familie, copii – 55 opinii• are un loc de muncă/este realizată pe plan profesional – 39 opinii• are o locuință – 14 opinii• e independentă financiar, un venit decent – 13 opinii• a învățat, are studii - 10 opinii	<p>Un bărbat este realizat în viață dacă...(motivele sunt enumerate în ordinea descrescătoare a frecvenței cu care au fost menționate):</p> <ul style="list-style-type: none">• are o familie, copii – 43 opinii• are un serviciu stabil, bine plătit/e realizat pe plan profesional – 38 opinii• își face o casă – 14 opinii• are posibilități financiare - 13 opinii• e educat – 7 opinii
--	---

<ul style="list-style-type: none"> • arată bine, e frumoasă – 7 opinii • este deșteaptă – 7 opinii • e sănătoasă – 4 opinii • are susținere din partea familiei/înțelegere de la cei din jur – 3 opinii • este respectată la servicii și în familie – 3 opinii • are o poziție socială bună – 3 opinii • își permite să se respecte /îmbină utilul cu plăcutul și își rezervă măcar o oră pe zi pentru "răsfăț personal" – 3 opinii • are prieteni – 3 opinii • se simte bine cu ea – 2 opinii • e respectuoasă – 2 opinii • are noroc – 2 opinii • are relații/părinți bogați – 2 opinii • e cinstită și corectă – 2 opinii • își permite un concediu pe an/își face concedii cu familia în locuri frumoase – 2 opinii • e decentă (nu vorbește prea mult, nu râde excesiv) • știe să se descurce • are multe experiențe personale • are propriile preocupări • știe ce-și dorește • e apreciată • oferă dragoste, iubire, respect • își respectă soțul, copiii, părinții • știe să fie supusă • e mamă bună • are cultură • face lucruri pentru cei din jur • are înțelegere de la soț • iubește oamenii, animalele, mediul • e îndrăzneată • e ambițioasă • are credință • are un bărbat 	<ul style="list-style-type: none"> • are o poziție înaltă în societate/este respectat – 7 opinii • respectă și se face respectat – 5 opinii • are o mașină – 5 opinii • a urmat cursurile școlare/are studii universitare – 4 opinii • e sănătos – 4 opinii • e mulțumit de sine – 3 opinii • e cinstit cu el și cu ceilalți – 3 opinii • are relații/părinți cu influență – 3 opinii • are prieteni – 3 opinii • are noroc – 2 opinii • e deștept – 2 opinii • comunică – 2 opinii • își susține familia – 2 opinii • are o soție frumoasă • știe să se distreze • are funcție înaltă • știe să dovedească că e capul familiei • are caracter • iubește oamenii și animalele • are o soție înțelegătoare • e prezentabil, politicos, manierat • se simte bărbat (dacă nu îi subminezi autoritatea) • își iubește familia • e înțelept • are grijă de părinți • luptă mereu cu vicisitudinile vieții • are credință • și-a depășit condiția (statutul), dar în funcție de mijloacele la care a recurs pentru a ajunge la acest lucru • lucrurile pozitive (fapte bune) realizate sunt mai multe decât cele negative • a adus o schimbare în societatea/comunitatea din care face parte
---	--

<ul style="list-style-type: none"> • are personalitate • este puternică (luptă cu vicisitudinile vieții) • își vede copiii realizați • lucrurile pozitive (fapte bune) realizate sunt mai multe decât cele negative • și-a depășit condiția (statutul), dar în funcție de mijloacele la care a recurs pentru a ajunge la acest lucru • are o viziune mai mare despre viitor • are spirit managerial • utilizează de diferite mijloace specifice • a adus o schimbare în societatea/comunitatea din care face parte • poate ajuta și alți oameni 	<ul style="list-style-type: none"> • arată bine • are curaj • are spirit managerial • are părinții alături de el • este priceput în mai multe domenii • este apreciat de familie • are un cămin liniștit • este fericit • este respectuos • este decent și cinstit • este deștept • își permite să guste din plăcerile vieții • nu acordă laturii materiale o importanță mai mare decât merită, scara sa de valori este una formată din principii preponderent afective și morale, mai puțin materiale • există înțelegere cu cei din jur • știe să își construiască un viitor • și-a îndeplinit anumite visuri • își permite un concediu pe an • desfășoară o activitate care-i place
---	--

În opinia celor mai mulți dintre respondenți, o femeie este realizată în viață dacă are familie și copii (55 răspunsuri), dacă are un loc de muncă/este realizată profesional (39 răspunsuri) și dacă este independentă financiar (13 opinii). În cazul unui bărbat, acesta este realizat în viață dacă are familie (43 răspunsuri), o carieră (38 răspunsuri), dacă își face o casă și are posibilități financiare (14, respectiv 13 opinii). Există o diferență de 12 răspunsuri la categoria familie, care subliniază faptul că familia este văzută ca fiind mai importantă pentru femei, unele răspunsuri indicând și idealul de familie (familia cu copii, familia fericită, familia reușită etc.).

În cazul bărbaților, răspunsurile referitoare la serviciu se pot corela cu cele privind necesitatea stabilității financiare, întrucât majoritatea răspunsurilor se refereau la servicii bine plătite, capabile să asigure stabilitatea financiară. De altfel, în cazul unui bărbat, stabilitatea financiară și poziția socială înaltă sunt considerate mult mai importante pentru bărbați decât pentru femei. Studiile par mai importante pentru femei decât pentru bărbați, deși, în realitate, un loc de muncă bine plătit poate să presupună terminarea studiilor.

Se remarcă și faptul că, în cazul femeilor, apar aspecte stereotipe specifice: o femeie e realizată când știe să fie supusă, când are înțelegere de la soț, când nu vorbește prea mult, nu râde excesiv, dacă...arată bine, este frumoasă, uzează de diferite mijloace specifice, are un bărbat. În cazul bărbaților, acestea apar în oglindă, respectiv este realizat când știe să dovedească că e capul familie, când se simte bărbat, dacă nu îi subminezi autoritatea, când are o soție frumoasă și o funcție înaltă, este priceput în multe domenii, are curaj, își permite să guste din plăcerile vieții.

D.5 Sesiunile de sensibilizare organizate de către Fundația Culturala Delta

În ceea ce privește cursurile desfășurate de Fundația Culturală Delta, acestea au primit aprecieri pozitive din partea respondenților. A fost apreciat lucrul în grup, caracterul educativ al cursurilor, deschiderea spre dialog, precum și informațiile noi aduse de sesiunea de formare, pe care majoritatea respondenților nu le cunoșteau.

"Lucrul în grup este eficient – comunică cu celălalt, extragi învățături și concluzii din discuții, de la ceilalți, din prezentări"

"Mi-a plăcut cum s-au desfășurat cursurile"

"Mi-a plăcut cursul"

"Consider benefice cursurile pentru formarea oamenilor și pentru relaționare"

"Cursurile au avut un înțeles educativ, am înțeles exact ce trebuia să înțelegem"

"Cursurile mi-au oferit deschidere spre dialog"

Cei mai mulți dintre respondenți au auzit vorbindu-se despre conceptul de discriminare după Revoluție, alții în liceu la orele de dirigenție. De asemenea, unii dintre respondenți au aflat despre acest concept în diferite alte contexte: legat de domeniul discriminării romilor, diferențieri între diferite categorii de persoane, diferențieri între fete și băieți în alegerea unor meserii.

"Am auzit după Revoluție vorbindu-se de acest concept"

"Am auzit de mult, după Revoluție, nu că n-ar fi fost și înainte dar nu se vorbea despre asta"

"Am auzit de discriminare în liceu, mereu ni se dădeau sfaturi – ar fi bine pentru fete să urmeze ASE-ul, Drept-ul, nu ingineria, că nu e meserie pentru fete, cu toate că erau fete care, poate, aveau înclinații sau le plăcea...și aici era o discriminare, că, dacă femeii îi plăcea să facă asta...eu cred că un inginer poate fi bun și bărbat și femeie"

"Despre discriminare se vorbește de mult timp, chiar dacă nu e folosit termenul, era vorba de o diferențiere făcută între noi, de exemplu între copiii bogați și cei săraci"

"Am auzit de termen prin 2005 sau 2006 când s-a înființat instituția care se ocupă de discriminare"

"Am auzit despre conceptul de discriminare în facultate și în mediul ONG"

"Am auzit de multă vreme despre discriminare, am lucrat în parteneriat cu o organizație de profil, am avut discuții cu tinerii în liceu; discriminarea între femei și bărbați parcă nici nu era în trecut, nu se vedea, parcă era ceva normal, dar s-a schimbat...mai mult ne gândeam la discriminarea între etnii când auzeam de discriminare"

Există totuși numeroase mențiuni legate de faptul că participanții nu au beneficiat anterior de informații sau formare privind discriminarea, deși aceasta ar fi în mare măsură necesară, având în vedere faptul că reprezintă instituții publice, administrație publică locală și centrală, că implementează politici guvernamentale în domeniu și că lucrează în mod constant cu beneficiari, uneori aceștia fiind grupuri vulnerabile și defavorizate. Un alt aspect important este acela că, pentru mulți dintre participanți, acest curs a funcționat numai ca o introducere, având în vedere durata limitată. Nevoia reală ar fi ca acestea să fie continuate și, în cadrul continuării, să fie accentuat rolul pe care fiecare participant îl are, ca reprezentant al unei instituții publice, pentru că, deși utilitatea cursurilor este recunoscută de către participanți, aceștia sunt în foarte mică măsură capabili să facă legăturile între informația primită și capacitatea lor de a o integra și disemina.

"E prima dată când am participat la un astfel de curs, e un lucru bun"

"La mine tot ca informație a folosit, pentru că nu m-am lovit efectiv de discriminare. Și ca informație, în cazul în care aș fi dat de un caz, aș fi putut să-i spun: uite! Pentru că v-am zis, nu am întâlnit, dar dacă întâlneam era ceva folositor, pentru că eu chiar nu m-am gândit la discriminare până să fac cursul ăla, deci nu am conștientizat exact, vai de mine, dacă o să fiu, dar atunci a fost bine. Adică totuși"

m-a făcut să mă gândesc la niște lucruri. Și dacă putem, normal, să le transmit mai departe, să spun să ajut, să spunem cu persoane de contact, mai ales că au fost.”

”Da, ce să zic, la fel, nu pot spune că mi-au folosit, adică le-am aplicat neapărat, dar au fost informații pe care eu de exemplu chiar nu le știam, lucruri noi, adică nu mai discutasem, pe tema asta mai puțin, ce mai făcusem prin facultate, așa.”

”La fel, nu știu, nu am avut încă, să zic, ocazia de a aplica. Informația e bine venită oricând, oricum, este, există.”

Respondenții văd ca beneficii personale în urma cursurilor schimbarea atitudinală și de perspectivă, obținerea unor informații și puncte de vedere noi:

”După cursuri, parcă ai altfel puterea să spui lucrurilor pe nume, indiferent unde lucrezi, măcar spunând te descarci”

”Cursurile ne-au făcut să vedem și alte păreri, la unele lucruri nu ne gândeam, ne-au deschis noi orizonturi, să vedem altfel viața”

”A fost binevenit cursul, ne-a deschis mintea cu privire la situațiile de discriminare”

O participantă a atras atenția asupra faptului că formarea, deși foarte bună în domeniul discriminării, nu a abordat suficient aspectele de gen.

”Eu aș spune că a fost un foarte bun curs pe discriminare, dar nu a adresat în mod special problematica gender și în contextul asta am aflat foarte multe despre discriminare, am aflat ce situații pe care nu le-aș fi considerat ca fiind generatoare de discriminare, și uite că sunt, am aflat unde ar putea fi reportate și care ar putea fi sancțiunile, dar pe gender mai puțin.”

Ceea ce este profund îngrijorător, având în vedere faptul că participanții reprezintă instituții publice în majoritatea lor, este faptul că un număr foarte mare de participanți susțin că principalul beneficiu al formării a fost faptul că au aflat despre Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, instituție care se ocupă cu sancționarea discriminării în România de mai mulți ani și care are la bază o Ordonanță de Guvern care datează din anul 2000. Acest lucru poate să ridice semne importante de întrebare, în sensul în care aceste persoane ar fi trebuit să cunoască foarte bine activitatea CNCD, să știe să respecte prevederile anti-discriminare cuprinse de legislația națională în munca lor și, de asemenea, să știe unde să îndrume potențiali beneficiari care acuză discriminarea.

"... chiar au fost multe lucruri, și despre Consiliul Național...deci chiar nu le știam și chiar am și discutat, când ne-am dus în Direcție chiar am vorbit câteva zile despre ce discutasem la curs și chiar nu mai avusesem ocazia pe tema asta și să ni se spună atâtea, a fost foarte...adică într-un timp nu foarte lung destul de complex, ni s-au furnizat destul de multe."

"Și ce zicea și colega, referitor la CNCD, că nu știam atribuțiile, componența, mai exact cu ce se ocupă, așa aveam o idee vagă că trebuie să existe un organism care să pună în aplicare niște sancțiuni, dar nu știam exact ce și cum și doamna chiar ne-a explicat foarte bine componența, atribuțiile. Acum știu despre ce e vorba, pur și simplu, ca pe viitor... OK, dacă voi avea ocazia să aplic și să transmit informația..."

"Eu aș spune la fel, nu pot să spun că am aplicat pe urmă ceea ce am învățat la curs, dar am învățat foarte multe. În primul rând că am învățat că există Consiliul pentru discriminare și că există oameni la care poți să raportezi cazurile de discriminare și care își fac treaba și dau amenzi. Am aflat cu stupeoare că dau niște amenzi totuși destul de mici și e singura formă de constrângere a celor care discriminează."

"Și iarăși, nici eu nu am știut că te poți adresa cuiva, că poți să faci asta m-a bucurat, într-adevăr amenzile sunt foarte mici, am înțeles că sunt și procesomani care se ocupă numai cu așa ceva. Dar ca și informație, într-adevăr, mi-a fost de folos, mi-a îmbogățit bagajul de cunoștințe."

"Ce am reținut și eu a fost că, într-adevăr, există acest Consiliu pentru Combaterea Discriminării, lucru pe care nu-l știam, nu știu în ce măsură poate soluționa ceva, sincer. La nivel de informație cursul a fost interesant la locul de muncă, sincer, nu știu, eu nu sunt o persoană cu prea multe prejudecăți și nici nu prea fac mari discriminări, vrând nevrând lucrez destul de mult cu publicul și nu-mi permit să fac nici discriminări și nici să judec oamenii după aparențe sau, nu știu, după sex sau religie sau mai știu și eu ce alte criterii. Dar cursul în sine a fost interesant, numai că foarte mult, nu știu, cât mi-a folosit mie personal."

"Pe mine m-a surprins foarte tare această instituție. Când am aflat atunci de la acea doamnă câte cazuri se pot rezolva, mi-a dat foarte mult curaj și am zis că dacă mi se va întâmpla așa ceva știu ce și unde trebuie să fac și că cineva poate să mă ajute, asta mi s-a părut cu adevărat util."

"De la curs am reținut în mod special existența și mandatul CNCD"

"Am remarcat mai ales legislația în domeniul egalității de șanse"

"La cursuri am apreciat legislația furnizată și referirile la discrepanța între cadrul legislativ și aplicarea lui"

Multe dintre persoanele prezente au menționat că au apreciat foarte mult filmul privind discriminarea care le-a fost prezentat în cadrul formării și care a ilustrat foarte clar modul în care stereotipurile pot să existe, să se dezvolte și să conducă la situații reale de discriminare.

"Cursul pentru mine a fost într-adevăr ceva nou, chiar mi-a plăcut tot cursul, iar filmulețul a fost punctul forte. Eu chiar am discutat și am arătat copiilor mapa cu tot ce s-a discutat aici la curs."

"Mie mi-au plăcut foarte mult filmulețele acelea cu discriminarea, mi s-a părut foarte foarte interesant și acum am observat că sunt mult mai atentă la posibile cazuri de discriminări. Înainte treceam mai ușor cu vederea așa ceva și acum sunt mult mai atentă la aceste aspecte."

"Filmulețul a fost chiar de impact, am vorbit și cu colegii de la serviciu și mai avem colege care vor să vină să vadă, și am vorbit și cu cei de la asistență socială și cred că ar pica foarte bine și în școli."

"Am remarcat filmul pe tema discriminării, erau prezentați niște copii de culoare care erau discriminați, atunci am făcut legătura că ei îi discriminează pe negri la fel cum îi discriminăm noi pe țigani; a mai fost prezentat un film despre studenți, unde se pune accentul pe diferențele de vârstă"

"M-a impresionat filmul despre discriminare"

"Filmul despre discriminare este interesant ca metodă de educare atât pentru copii cât și pentru adulți – ca să vadă de ce nu e bună discriminarea"

Beneficiile în plan profesional aduse de cursuri sunt remarcate de unul dintre respondenți și anume posibilitatea transmiterii mai departe a informațiilor aflate:

"Orice e nou prinde bine, mai ales că lucrăm cu oamenii și putem transmite informațiile mai departe".

E. CONCLUZII

Femeile, în special cele căsătorite și cu copii, apar drept foarte încărcate din punct de vedere al îndatoririlor și rolurilor din familie. Acestea sunt responsabile cu majoritatea sarcinilor domestice, precum gătitul, călcatul, spălatul, curățenia și îngrijirea copiilor. În cazul femeilor cu copii minori dependenți, apare drept evidentă completa absență a timpului pentru nevoile proprii și dedicarea întregului buget de timp disponibil, în afara serviciului, copilului și nevoilor acestuia (hrană, școală, teme, curățenie, spălat). Sarcinile acestora în gospodărie încep foarte devreme dimineața și se sfârșesc noaptea târziu, o parte dintre ele fiind realizate după ce copilul a adormit. Majoritatea femeilor cu copii nu menționează deloc, în bugetul zilei, un timp pentru sine. Puținele momente de relaxare menționate sunt dedicate cititului sau privitului la televizor. Din cumularea istoriilor de viață ale participantelor, pare că timpul pentru sine există numai în ciclurile de viață de dinaintea apariției copiilor și de după depășirea vârstelor la care copiii sunt puternic dependenți de mamă, în unele cazuri dependența menținându-se până foarte târziu. Din descrierile femeilor aflate în această categorie, figura soțului/partenerului de viață lipsește aproape cu desăvârșire, nu numai din perspectiva împărțirii responsabilităților legate de creșterea, îngrijirea și educarea copiilor, ci și din perspectiva comunicării în cuplu. Momentele de intimitate, de comunicare în cuplu par a fi inexistente în viața acestor femei după apariția copiilor; acestea nu menționează nicăieri în descrierea zilei obișnuite o astfel de componentă, oricât de minoră, de relaționare cu partenerul de cuplu. Din analiza tuturor descrierilor, pare că relația de cuplu este suspendată, pusă între paranteze în perioada creșterii copiilor, căci mențiuni despre partener apar în descrierile femeilor căsătorite fără copii sau a femeilor necăsătorite, care au un partener stabil, apoi se mai regăsesc în cazul femeilor cu copii mari, care au depășit vârsta puternicelor dependențe.

Bărbații sunt în mică măsură percepuți drept parteneri reali în viața de familie, cu care femeile pot împărți rolul de părinte. Soții/partenerii/tații copiilor sunt în mică măsură sau deloc menționați drept parteneri în viața privată, cu roluri complexe asumate. Astfel, când sunt menționați, aceștia sunt prezentați drept recipienți ai activităților de îngrijire sau implicați în activități mai degrabă contextuale. Cel mai des menționate activități sunt ducerea copilului la grădiniță/școală și aducerea acestuia acasă, hrănirea animalelor din curte (în cazul persoanelor care locuiesc la țară). În cazul bărbaților căsătoriți prezenți la focus grupuri, aceștia menționează, în raport cu activitățile pe care le desfășoară și care le revin în gospodărie, numai făcutul ceaiului, cafelei și a micilor cumpărături zilnice. Respondenții bărbați, cu preponderență cei necăsătoriți și fără copii dispun de mai mult timp liber pentru activități recreative.

În unele cazuri, această distribuire a sarcinilor poate să fie percepută drept nedreaptă sau dezechilibrată de către femei, însă nu pare să fie ceva care ar putea fi obiect de negociere în cuplu, în familie. Normele sociale care pun în sarcina femeilor toate responsabilitățile legate de familie și de casă reies drept loc comun, general acceptat din intervențiile unei participante necăsătorite.

Majoritatea participanților la focus-grupuri spun că nu s-au confruntat direct cu situații de discriminare. Multe exemple aduse în discuție atât de respondenți bărbați, cât și de respondenți femei arată faptul că termenul de discriminare de gen este confundat cu alte tipuri de discriminare, unii dintre participanți acordând conceptului de discriminare înțelesul de nedreptate de un fel sau altul sau de diferență legată de sărăcie/nivel financiar etc.

O parte dintre respondenți consideră că nu există discriminare între femei și bărbați sau nu pot da exemple concrete în acest sens, iar alți respondenți cred că discriminarea nu mai este o problemă de actualitate, putând fi eliminată prin educație.

Tipurile de discriminare de gen identificate de către participanți sunt asociate atât sferei vieții publice și profesionale, cât și și vieții private. În ce privește viața publică, unii respondenți cred că femeia este discriminată în politică și în funcții de conducere, remarcându-se și câteva opinii care fie asociază femeii vina pentru neimplicare, fie justifică lipsa prezenței femeii în politică prin responsabilitățile domestice care, în mod tradițional îi revin.

În ce privește discriminarea femeilor pe piața muncii, există respondenți care consideră că femeile au mai multe dificultăți în accesul pe piața muncii, (cu excepția agriculturii unde sunt căutate mai mult femei) existând și o opinie privind existența discriminării femeilor la nivelul anunțurilor de recrutare folosite de către unii angajatori. Sunt și respondenți care consideră, în mod stereotipal, că există locuri de muncă potrivite pentru femei, respectiv locuri de muncă potrivite pentru bărbați. Mai mult, în unele situații o parte dintre respondenți subliniază faptul că bărbații au șanse mai multe de a fi promovați, de a avansa în carieră, comparativ cu femeile. Chiar și atunci când doresc să se pregătească, să evolueze în carieră, să avanseze în funcție, femeile și traseul lor profesional par a fi determinate de recomandarea unui bărbat. Participanții subliniază și tendința ca, pentru anumite tipuri de activități, să fie ales un bărbat, în cazul în care cel care ia decizia este tot un bărbat. Nu este surprinzător că bărbații sunt în mai mare măsură promovați, în situația în care bărbații au oricum acces la activități pentru care femeile nu sunt considerate a fi potrivite. De asemenea, participanții menționează, în mai multe rânduri, și situații de discriminare multiplă, în care nu numai genul, ci și vârsta sunt bazele unor decizii discriminatorii. Limitări pe baza sexului sunt evidente și la

angajare, când se consideră din start că anumite poziții sunt numai pentru bărbați. Chiar și atunci când accesul nu este restricționat femeilor, susține o participantă, vor exista elemente de diferențiere. Deci "chiar dacă angajează o femeie pe același post cu un bărbat, bărbatul va primi mai mulți bani". Chiar și unele femei consideră că un bărbat ar fi mai potrivit sau mai ușor acceptat într-o funcție de decizie. Nu numai bărbații împărtășesc stereotipurile despre calitățile de lider ale bărbaților; mai mult, deși admit faptul că standardele aplicate sunt diferite pentru femei și bărbați, femeile le acceptă și le integrează, nu încearcă să schimbe sistemul sau să indice faptul că anumite lucruri sunt incorecte. Cuvântul bărbatului pare a fi mult mai apreciat și are mult mai multă credibilitate decât cuvântul femeii. Uneori, chiar dacă ambii susțin, la final, același lucru, este nevoie ca și opinia unui bărbat să fie exprimată, pentru a legitima ceea ce spune femeia.

În contextul muncii lor, în cazul beneficiarilor cu care lucrează, sau chiar în viața privată, participantele au putut observa exemple pe care le consideră a fi discriminare. Astfel, unele dintre ele menționează situații de violență fizică sau sexuală, abuzuri, concepții tradiționaliste care, în familie, defavorizează femeile, le impun obstacole în educație, le limitează dreptul de a dispune de propriul corp și de a folosi contraceptive sau chiar le interzic să își exprime propria opinie, inclusiv în situații care le privesc pe ele în mod direct.

În ce privește viața privată, situațiile discriminatorii identificate de respondenți sunt violența fizică asupra femeii și distribuția inegală a sarcinilor în cuplu, în familie, asocierea femeilor cu munca domestică, cu sarcinile din gospodărie și cu îngrijirea, creșterea și educarea copiilor. Participantele la focus-grupuri vorbesc despre presiunile care există asupra femeilor, presiuni care le impun acestora să facă performanță nu într-una singură, ci în toate zonele considerate importante ale vieții: să fie bune profesioniste, bune soții, mame și gospodine și, în același timp, să se îngrijească de aspectul fizic. Aceste norme sociale sunt foarte bine conservate și transmise intergenerațional, chiar și atunci când aparții unei alte generații, există constrângeri de a respecta același mod de viață, de a-ți asuma aceleași roluri. O parte dintre respondenți consideră firească asocierea treburilor gospodărești cu femeia.

Participanții fac legătura între aceste roluri asociate femeilor și participarea lor la viața politică sau profesională, de exemplu. Modul în care viața de familie este organizată și negociată influențează puternic, în opinia unora dintre aceștia, capacitatea și dorința de a promova, de a construi o carieră semnificativă.

O dificultate specială și o sursă de stereotipuri, adusă în discuție de mai multe dintre participante, este statutul marital. Astfel, pare că există o puternică presiune pentru fetele tinere de a se căsători, de a nu fi singure, de a-și întemeia

cât mai repede o familie, de a face copii, "de a intra în rândul lumii". Apoi, singurătatea și lipsa relației sexuale, chiar și pentru scurt timp, sunt menționate, de către o participantă drept fapte utilizate împotriva lor, pentru a le submina și bagateliza deciziile sau pentru a le justifica într-un mod stereotip și negativ comportamentele.

Alte percepții privind discriminări și stereotipuri care afectează femeile, menționate de către respondenți: stereotipul privind calitățile slabe ale femeii la volan, subaprecierea potențialului femeii în general, asocierea stereotipală în mass media între imaginea unei femei de succes și susținerea acesteia de către un bărbat cu putere financiară etc.

Apar și alte diverse exprimări stereotipale cu privire la femei, vehiculate chiar de unele dintre respondente și care fac referire la vulnerabilitatea femeii, lipsa ei de putere sau, dimpotrivă exagerarea unor calități.

Pare să fie dificil pentru unele participante să accepte că există situații de discriminare a femeilor, în cazul în care nu s-au întâlnit în mod direct cu ele. Din cursul discuțiilor, apar două dinamici principale: aceea în care necunoașterea unor cazuri de discriminare este generalizată către concluzia că discriminarea femeilor nu există sau aceea în care participantele consideră că discriminarea pentru că ești femeie poate să fie evitată atunci când ești suficient de puternică și nu accepți ceea ce ți se întâmplă, nu te victimizezi. În unele situații, pentru femeile prezente pare dificilă acceptarea faptului că orice femeie ar putea să fie discriminată pe criteriul de gen la un anumit moment în viață, tocmai pentru că, social, auto-identificarea ca femeie discriminată expune la blam, la învinovățire.

Dacă în prima situație generalizarea situației de nediscriminare poate să fie ușor transferată în exterior, după tiparul "dacă eu nu sunt discriminată, atunci nici alte femei nu sunt discriminate, sunt discriminate doar atunci când permit acest lucru", mai dificilă apare generalizarea în cazul legăturii dintre familie, ca oglindă a societății, și societate în sine. Astfel, pare să fie dificil de făcut, pentru unele participante, legătura dintre modul în care o mamă transmite fiicei sale un mesaj de supunere, și identificarea sursei acestui mesaj în dinamica unei societăți tradiționale, care poziționează și valorizează foarte diferit femeile și bărbații.

Sfaturile pe care respondenții le-ar da băieților, respectiv fetelor, par să coincidă (respect, învățătură, atenție la anturaj), cu o prevalență a sfatului legat de învățătură pentru fete și cu apariția sfatului dat fetelor legat de îngrijirea aspectului fizic. Cu toate că cei mai mulți participanți susțin că ar da aceleași sfaturi atât băieților cât și fetelor, din afirmațiile lor reies diferențe din această perspectivă, care exprimă caracteristici stereotipale din punct de vedere al genului. Astfel, la

categoria sfaturilor adaptate în funcție de gen, putem observa că, în cazul fetelor, acestea au legătură cu rolurile tradițional impuse fetelor la nivel social. Acestea trebuie să fie harnice, gospodine, să ajute pe ceilalți, să își asume sarcinile din gospodărie, să fie delicate, să arate bine, să nu mânânce mult, să nu se îmbrace ca un bărbat etc. În ceea ce privește relația de cuplu, femeile sunt sfătuite ca mai degrabă să își iubească și să își respecte soțul, iar bărbații sunt mai degrabă îndrumați să își ocrotească soțiile, să aibă grijă de ele, să le înțeleagă nevoile, ceea ce, din nou, trasează în mod clar raporturile în funcție de sursa puterii.

În special printre sfaturile primite în familie de către respondenți apar o serie de mențiuni stereotipale cu privire la fete și băieți care se subsumează percepțiilor tradiționale despre sexe. Este de remarcat faptul că acestea apar într-un număr limitat în contextul sfaturilor pe care respondenții le-ar da, la rândul lor, fetelor și băieților.

Din citirea sfaturilor reiese în mod evident faptul că pare că planează, în cazul multora dintre ele, potențialitatea violenței, pe care bărbații trebuie să învețe să o controleze și de care, în același timp, femeile trebuie să învețe să se ferească. Acestea nu sunt elemente întâmplătoare, ci sunt menționate tocmai pentru că reflectă o stare de fapt, o situație socială care este împărtășită și cunoscută de către majoritatea respondenților. Foarte evidentă în sfaturi precum "capul plecat, sabia nu-l taie!" sau în îndemnul de a nu te certa cu soțul atunci când este nervos, aceasta realitate transpare și din îndemnul către diplomație dat fetelor, către a spune mereu ce gândesc, câtă vreme nu îi jignesc pe cei din jur, să nu facă prea multe compromisuri, să încerce să facă ce simt, dar limitat sau dacă vor să refuze ceva, să o facă diplomat, să nu deranjeze. Pe același palier al prevenirii violenței potențiale, băieții primesc sfaturi de tipul: să nu țină soția supusă, să nu își bată joc de femei, să nu fie posesivi, să nu fie violenți, să nu bată femeile și, în același timp, să nu permită femeilor să îi controleze sau, dacă femeile ridică vocea, să le reamintească cine este bărbatul

Pe lângă sfaturi stereotipale apar și sfaturi adresate fetelor care vizează puterea și independența personală ale acestora.

În opinia celor mai mulți dintre respondenți, o femeie este realizată în viață dacă are familie și copii, dacă are un loc de muncă/este realizată profesional și dacă are o locuință. Un bărbat este realizat în viață dacă are o familie, copii, un serviciu stabil, bine plătit/e realizat profesional, are casa lui, posibilități financiare și o poziție înaltă și respectată în societate. Dezechilibrele din perspectivă de gen se regăsesc la stabilitatea financiară și poziția socială înaltă, considerate mult mai importante pentru bărbați decât pentru femei, în cazul mențiunilor punctuale apărând și alte stereotipuri de gen. Se remarcă faptul că, în cazul femeilor, apar aspecte stereotipe specifice: o femeie e realizată când știe să fie supusă, când are înțelegere de la soț, când nu vorbește prea mult, nu râde excesiv. În cazul

bărbaților, acestea apar în oglindă, respectiv este realizat când știe să dovedească că e capul familie, când se simte bărbat, dacă nu îi subminezi autoritatea, când are o soție frumoasă.

În ceea ce privește sesiunile de sensibilizare desfășurate de Fundația Delta, acestea au primit aprecieri pozitive din partea respondenților. A fost apreciat lucrul în grup, caracterul educativ al cursurilor, deschiderea spre dialog, beneficiile personale enumerate în urma desfășurării cursurilor fiind schimbarea atitudinală și de perspectivă, obținerea unor informații și puncte de vedere noi, iar din perspectivă profesională, mai ales posibilitatea transmiterii mai departe a informațiilor aflate.

Aspectele care le-au reținut atenția în cea mai mare măsură respondenților ai fost: informațiile noi, existența și mandatul Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării, legislația în domeniul egalității de șanse, filmul pe tema discriminării prezentat.

Ceea ce este îngrijorător, având în vedere faptul că participanții reprezintă instituții publice în majoritatea lor, este faptul că un număr foarte mare de participanți susțin că principalul beneficiu al formării a fost faptul că au aflat despre Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, instituție care se ocupă cu sancționarea discriminării în România de mai mulți ani și care are la bază o Ordonanță care datează din anul 2000. Acest lucru poate să ridice semne importante de întrebare, în sensul în care aceste persoane ar fi trebuit să cunoască foarte bine activitatea CNCD, să știe să respecte prevederile anti-discriminare cuprinse de legislația națională în munca lor și, de asemenea, să știe unde să îndrume potențiali beneficiari care acuză discriminarea.

Există numeroase mențiuni legate de faptul că participanții nu au beneficiat anterior de informații sau formare privind discriminarea, deși aceasta ar fi în mare măsură necesară, având în vedere faptul că reprezintă instituții publice, administrație publică locală și centrală, că implementează politici guvernamentale în domeniu și că lucrează în mod constant cu beneficiari, uneori aceștia fiind grupuri vulnerabile și defavorizate. Un alt aspect important este acela că, pentru mulți dintre participanți, acest curs a funcționat numai ca o introducere, având în vedere durata limitată. Nevoia reală ar fi ca acestea să fie continuate și, în cadrul continuării, să fie accentuat rolul pe care fiecare participant îl are, ca reprezentant al unei instituții publice, pentru că, deși utilitatea cursurilor este recunoscută de către participanți, aceștia sunt în foarte mică măsură capabili să facă legăturile între informația primită și capacitatea lor de a o integra și disemina.

ANEXA

GHID FOCUS GRUP (120 min.)

- 1. Introducere**
- 2. Prezentare si incalzire**
- 3. Stereotipuri și discriminări**
- 4. Cunoașterea domeniului**
- 5. Realizarea in viata – completare de fraze**

1. INTRODUCERE (5 min.)

Buna ziua si bun venit. Multumesc pentru ca ati acceptat invitatia noastra de a participa la aceasta discutie de grup. Intalnirea face parte dintr-un proiect mai amplu coordonat de Fundația Culturală Delta, pe care dvs. știu că îl cunoașteți destul de bine, pentru că ați mai participat la activitățile sale.

De data aceasta, unul dintre motivele pentru care ne-am întâlnit este pentru a discuta liber despre două aspecte: pe de o parte, despre situații de discriminare a femeilor pe care poate dvs. le-ați sesizat în experiențe pe care le-ați avut și, pe de altă parte, am dori să știm ce impact au avut cursurile organizate de Fundația Culturală Delta, la care dvs. ați participat, în viața dvs., atât personală, cât și profesională.

Nu știu dacă ați mai participat anterior la o astfel de discuție, la un focus grup. Aș vrea sa vă invit sa participați la discuția noastră de astăzi cu toate ideile, gândurile, trairile voastre, știind de la bun inceput ca nu exista raspunsuri corecte sau gresite, ci doar puncte de vedere asupra aspectului dezbătut sau – si mai simplu – feluri de a fi. E important ca fiecare dintre dvs. sa aiba loc in aceasta discutie, asa ca va rog sa acceptati toate punctele de vedere care apar, chiar daca sunt diferite de ale dvs.

De asemenea, pentru ca discutia este inregistrata, o sa va rog sa vorbiti pe rand, fara a va suprapune, ca sa putem retine toate ideile care apar. Motivul inregistrarii este acela de a elabora in final un raport pe baza celor discutate, datele fiind folosite doar in scopul acestui proiect si in conditii de confidentialitate. [*Cererea acordului pentru inregistrare*]

2. PREZENTARE SI INCALZIRE (15-20 min.)

Haideti **sa ne prezentam** cate putin fiecare, ca sa stim cu cine vom petrece urmatorul interval de timp. Asa ca va invit sa va spuneti numele, varsta, cate ceva despre familie si cu ce va ocupati, eventual ce hobby-uri aveti si ati dori sa ne impartasiti. Incep eu, in calitate de « gazda » a acestei intalniri si discutii. [*Prezentarea noastra si a membrilor grupului*]

(eu sunt Livia, am 34 de ani, sunt necăsătorită și nu am copii, lucrez ca directoare de programe la o organizație neguvernamentală și deocamdată ca și hobby, îmi place foarte mult psihologia, dar sper să și profesez în domeniu în viitor, pentru că anul acesta am terminat facultatea. Imi mai place foarte mult și să merg la mare în vacanță)

O sa va invit sa completam aceasta prezentare cu o **foarte scurta descriere a unei zile tipice din viata fiecaruia**. Fiecare alege pe cate cineva pentru a i se adresa, ii spune numele si incepe sa povesteasca despre cum decurge o zi obisnuita. [*Se clarifica prin intrebari suplimentare minimale cine se ocupa de treburile din gospodarie si de ingrijirea copiilor/ varstnicilor, daca e cazul – fara insa a se largi aici discutia daca incep sa se contureze stereotipuri de gen*).

Cel caruia v-ati adresat alege pe altcineva, ii spune numele si povesteste despre el insusi/ ea insasi in acelasi mod (cum decurge o zi obisnuita).

3. STEREOTIPURI ȘI DISCRIMINĂRI (25 min.)

Aș dori ca, în continuare, să vă rog să povestim despre **stereotipurile și discriminările cu care se confruntă fetele și femeile**. Prin urmare, vreau să vă rog, pe fiecare, să dați câteva exemple de stereotipuri sau discriminări de gen pe care voi le cunoașteți, le-ați văzut sau le-ați simțit în următoarele posturi:

- stereotipuri și discriminări cu care se confruntă fetele sau femeile în viața de familie sau în viața de cuplu
- stereotipuri și discriminări cu care se confruntă fetele sau femeile în sistemul de educație
- stereotipuri și discriminări cu care se confruntă femeile la locul de muncă
- stereotipuri și discriminări cu care se confruntă femeile în luarea deciziei, în politică, de exemplu
- stereotipuri și discriminări cu care se confruntă fetele sau femeile în modul în care sunt portretizate în media

Acum vă rog să procedăm puțin altfel. Respectiv, fiecare dintre dvs. va primi o coală de hârtie și vă rog, pentru 2 minute, să vă gândiți individual la

următoarele întrebări și să notați minim 3 răspunsuri pe foaie la fiecare categorie, urmând să le citim împreună:

Ce sfaturi pentru viață ați auzit că sunt date, în familia dvs. sau în rândul unor familii apropiate/cunoscute, pentru un băiat? Dar pentru o fată? Sau chiar ce sfaturi v-au fost date dvs. în copilărie? (cum să fie, cum să se comporte, ce să facă pentru a fi acceptat și apreciat de ceilalți)

Sfaturi pentru băieți	Sfaturi pentru fete
•	•

Dacă dvs. ați avea un băiat, ce astfel de sfaturi pentru viață i-ați da?

Dacă ați avea o fată, ce astfel de sfaturi pentru viață i-ați da?

Sfaturi pe care dvs. le-ați da unui băiat	Sfaturi pe care dvs. le-ați da unei fete
•	•

4. CUNOAȘTEREA DOMENIULUI (25 min.)

Acum aș vrea să vorbim puțin despre **sesiunile de sensibilizare** pe care le-ați urmat la Fundația Culturală Delta. Și aș vrea să vă întreb următoarele:

- În primul rând, când ați auzit prima oară despre problematica aceasta a genului, a egalității de șanse între femei și bărbați, a discriminării femeilor?
- Apoi, aș vrea să vă întreb cum v-a ajutat pe dvs. participarea la cursurile organizate de Fundația Delta?
- Ați schimbat ceva în viața dvs. personală ca urmare a participării la aceste cursuri? Dar în viața profesională?
- A existat în cadrul acelor cursuri o informație anume, care v-a surprins sau v-a rămas în minte în mod special?

5. REALIZAREA IN VIATA – completare de fraze (15 min.)

Pentru ultima parte a discutiei noastre am pregatit niste foi cu inceputuri de fraze. Va rugam sa le completati fiecare cu cat mai multe variante (cat mai multe moduri de a duce fraza mai departe).

Se dau participantilor cate doua coli cu urmatoarele inceputuri de fraze:

O femeie este realizata in viata daca...

Un barbat este realizat in viata daca...

Discutie de grup si incheiere:

In final, as vrea sa va invit sa formulati fiecare un gand/o traire cu care plecati de la aceasta intalnire, ceva care v-a ramas in urma discutiei.

Va multumim pentru disponibilitatea de a impartasi cu noi toate aceste lucruri si pentru informatiile si timpul cu care ati contribuit la cercetarea noastra!